

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA ŠPORT

DIPLOMSKO DELO

VKLJUČEVANJE GOVORNIH SPODBUD V GIBALNE DEJAVNOSTI PREDŠOLSKEGA OTROKA

JAN KOSMAČ

Ljubljana 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA ŠPORT

Športno treniranje
Fitnes

VKLJUČEVANJE GOVORNIH SPODBUD V GIBALNE DEJAVNOSTI PREDŠOLSKEGA OTROKA

DIPLOMSKO DELO

MENTORICA:

izr. prof. dr. Mateja Videmšek

RECENZENT:

izr. prof. dr. Jože Štihec

KONZULTANT:

izr. prof. dr. Damir Karpljuk

AVTOR DELA:

Jan Kosmač

Ljubljana 2010

Ob tej priložnosti bi se rad zahvalil staršema, ki sta mi omogočila študij na želeni fakulteti. Na moji poti sta mi stala ob strani in me spodbujala.

Pri nastajanju mojega diplomskega dela mi je bilo v veliko pomoč strokovno znanje mame Dušanke Kosmač, ki že mnogo let deluje na področju logopedije.

Da ne bi po nepotrebnem kogar koli užalil, bi se rad iskreno zahvalil prav vsem, ki ste mi kakor koli pomagali pri izdelavi diplomskega dela in vas povabil, da si jo preberete.

Še enkrat hvala!!!

Ključne besede: predšolska vzgoja, gibanje, govor, medpodročno povezovanje, gibalno-glasovne dejavnosti

VKLJUČEVANJE GOVORNIH SPODBUD V GIBALNE DEJAVNOSTI PREDŠOLSKEGA OTROKA

Avtor: Jan Kosmač

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, 2010

Športno treniranje, fitnes

Število strani: 68

Število virov: 29

IZVLEČEK:

Povezovanje različnih področij je zlasti v predšolskem obdobju izrednega pomena, saj tako celostno vplivamo na razvoj otroka. Otrokom na ta način postavimo dobre temelje. V diplomskem delu je predstavljeno medpodročno povezovanje gibanja in jezika (govora). Ko se otrok prične zavedati samega sebe v gibanju, mu to olajša natančno izgovorjavo glasov ter fonološko zavedanje besed. Določeni gibi oziroma gibanja so v oporo pri pridobivanju posameznih glasov. Gib je torej opora glasu.

V diplomskem delu so prikazani cilji in vsebine področja gibanja ter področja jezika (govora), skupna izhodišča teh dveh področij, prikazan je tudi časovni potek gibalnega ter govornega razvoja. Kot cilj diplomskega dela so opisane gibalne dejavnosti in igre, ki so oblikovane tako, da omogočajo razvijanje govornih in gibalnih spretnosti hkrati. Strokovni delavci jih lahko priredijo ter jih otrokom predstavijo na čim zanimivejši način, ki jih bo pritegnil. Opisane igre ter gibalne dejavnosti lahko izvajajo v različnih prostorih in razmerah (igralnica, zunanje igrišče, športna igralnica, travnik, peskovnik ...), ki pa morajo še vedno zagotavljati kvalitetno izvedbo posamezne gibalne dejavnosti.

Opisane dejavnosti lahko vzgojitelji vključijo v svoj letni delovni načrt ter tako popestrijo športno vzgojo v predšolskem obdobju. Namenjene so tudi staršem, ki tako že zgodaj vplivajo na pravilen gibalni in govorni razvoj, seveda tudi s svojim zgledom.

Key words: preschool education, movement, speech, connecting different fields, motor-speech activities

INCLUSION OF SPEECH STIMULI IN THE MOTOR ACTIVITIES OF THE PRE-SCHOOL CHILD

Author: Jan Kosmač

University of Ljubljana, Faculty of Sport, 2010

Sports training, fitness

Number of pages: 68

Number of references: 29

ABSTRACT:

Connecting different fields of activity is especially important in early childhood, since in this way it influences the integrated development of the child and gives children a solid foundation for life. In this graduation thesis we present the connection of movement and language (speech). When a child begins to become aware of himself or herself through movement, this task is made easier with the precise pronunciation and phonological awareness of words. Certain movements support the acquisition of particular sounds. Movement thus supports voice.

The thesis presents the goals and content of the field of movement and the field of language (speech) and the common points of departure of these two fields. It also shows the time frame for motor as well as speech development. Motor activities and games which enable the simultaneous development of speech and motor skills are described as the goal of the work. Experts can arrange them and present them to children in the most interesting way possible so as to make them attractive. The games and motor activities described can be conducted in a variety of places and circumstances (playroom, outdoor playground, sports area, grass, sand, etc.), but they must always ensure the quality of the motor activities conducted.

The activities described can be included by the preschool teacher in their annual plan of work and in this way enhance physical education in early childhood. They are also intended for parents, who in this way influence correct motor in speech development early on, also of course by means of their example.

KAZALO

1. UVOD	8
2. PREDMET, PROBLEM IN NAMEN DELA	11
2.1 MEDPODROČNA POVEZOVANJA	11
2.2 PODROČJE GIBANJA V PREDŠOLSKEM OBDOBJU	14
2.2.1 GIBANJE PREDŠOLSKEGA OTROKA KOT POMEMBEN ELEMENT V OTROKOVEM RAZVOJU	14
2.2.2 GIBALNI RAZVOJ PREDŠOLSKEGA OTROKA	15
2.2.3 OPREDELITEV PODROČJA GIBANJA S STRANI KURIKULA ZA VRTCE	23
2.2.3.1 GLOBALNI CILJI	24
2.2.3.2 CILJI	24
2.2.3.3 PRIMERI DEJAVNOSTI	25
2.2.3.4 PRIMERI DEJAVNOSTI OD 1. DO 3. LETA	29
2.2.3.5 PRIMERI DEJAVNOSTI OD 3. DO 6. LETA	29
2.3 PODROČJE GOVORA V PREDŠOLSKEM OBDOBJU	31
2.3.1 GOVOR PREDŠOLSKEGA OTROKA KOT POMEMBEN ELEMENT V OTROKOVEM RAZVOJU	31
2.3.2 GOVORNI RAZVOJ PREDŠOLSKEGA OTROKA	32
2.3.3 OPREDELITEV PODROČJA JEZIKA S STRANI KURIKULA ZA VRTCE	36
2.3.3.1 GLOBALNI CILJI	37
2.3.3.2 CILJI	37
2.3.3.3 PRIMERI DEJAVNOSTI	38
2.3.3.4 PRIMERI DEJAVNOSTI OD 1. DO 3. LETA	39
2.3.3.5 PRIMERI DEJAVNOSTI OD 3. DO 6. LETA	40
3. CILJI	42
4. METODE DELA	43
5. MEDPODROČNO POVEZOVANJE GIBALNIH IN GOVORNIH VSEBIN	44
5.1 SKUPNA IZHODIŠČA	44
6. PRIMERI GIBALNIH DEJAVNOSTI IN IGER Z VKLJUČENIMI GOVORNIMI SPODBUDAMI	47
6.1 GIBALNO-GLASOVNE VAJE ZA PODROČJE SAMOGLASNIKOV	47
6.2 GIBALNO-GLASOVNE VAJE ZA PODROČJE SOGLASNIKOV	50
7. SKLEP	64
8. LITERATURA	66

1. UVOD

Kurikulum za vrtce (1999) je zasnovan tako, da daje velik poudarek povezovanju različnih področij dejavnosti v vrtcu, kot so gibanje, jezik, družba, narava, umetnost in matematika. Prepletanje področij med seboj omogoča predšolskemu otroku celostni razvoj na telesnem, gibalnem, spoznavnem ter čustvenem področju. Otrok v tem obdobju postavi osnovne temelje za nadaljnji razvoj, saj veliko lažje pridobiva znanje kot v kasnejših obdobjih.

Vzgojitelji oziroma učitelji zagotavljajo aktivnosti iz vseh področij ter tako spodbujajo vse vidike otrokovega razvoja. Pri tem morajo upoštevati individualnost vsakega otroka in vsebine prilagoditi posameznikovim sposobnostim, lastnostim, potrebam in interesom (Kurikulum, 1999). Upoštevati je potrebno tudi otrokovo drugačnost in zasebnost. Poudarjena je aktivna vloga otroka, kar pomeni, da ga odrasla oseba spodbuja k iskanju lastnih poti pri reševanju problemov.

Gibalna dejavnost kot primarna potreba otroka je eno izmed najpomembnejših področij v otrokovem razvoju. Z ustreznimi gibalnimi dejavnostmi, ki naj bi potekale skozi igro, si otrok razvija gibalne in funkcionalne sposobnosti, poleg tega pa tudi spoznavne, socialne in čustvene sposobnosti. Ko otrok prične obvladovati svoje telo, občuti veselje, ugodje in varnost, pridobi na samozaupanju in samozavesti, kar mu navsezadnje pomaga pri spoprijemanju z vsakodnevnimi novostmi v njegovem življenju (Videmšek in Jovan, 2002).

V predšolskem obdobju naredi otrok velik napredek na gibalnem razvoju. Njegovo gibanje postaja vse spretnejše ter vedno bolj smotrno in racionalno. Vsaka gibalna sposobnost, ki jo otrok pridobi, mu omogoča, da začne osvajati naslednjo. Gibalni razvoj načeloma poteka v določenem zaporedju, pri hitrosti njegovega razvoja pa se med otroci kažejo precejšnje individualne razlike. Pridobljene gibalne sposobnosti se z otroškim razvojem združujejo v vse bolj celovite sisteme gibalnih dejanj, ki omogočajo učinkovitejše premagovanje različnih bolj zapletenih gibalnih problemov (Marjanovič Umek in Zupančič, 2001).

Predšolsko obdobje je prav tako zelo pomembno za razvoj govora. Le-ta se sicer prične že takoj ob rojstvu s predjezikovno fazo, ki vključuje razumevanje govora, zaznavanje, jok, vokalizacijo, bebljanje ter slučajna posnemanja glasov brez razumevanja njihovega pomena.

Otrok razvija govorne sposobnosti večinoma doma v družini ter v vrtcu z vzgojiteljicami in med vrstniki. Starši morajo spremljati celoten otrokov razvoj od rojstva naprej, biti mu morajo zgled, z njim se morajo pogovarjati in igrati tako, da ga prisilijo govoriti. Ob vstopu v vrtec to vlogo delno prevzamejo vzgojiteljice, ki morajo

poskrbeti, da se otrokov govor vsestransko razvija (Marjanovič Umek in Zupančič, 2001).

Vzgojitelji, učitelji in starši morajo spodbujati otroke k govoru, saj bo le tako zaznan premik v govornem razvoju posameznega otroka. Na razvoj govora vplivajo tako zunanji kot notranji dejavniki, in sicer tako sociološki in socialni kot biološki in psihološki. Med zunanjimi dejavniki pomembno mesto zavzema govor odraslih, ki otrokom predstavlja zgled. Šele takrat lahko pride do morebitnega posnemanja in vokalizacije pri otroku.

V diplomskem delu so predstavljene možnosti medpodročnega povezovanja govornega ter gibalnega področja v predšolskem obdobju. Otroci v svojem razvoju veliko hitreje napredujejo, če jih obdaja prijetno vzdušje, veliko glasbe, lastno ustvarjanje zvokov, gibanje ob petju in govoru ... Prepustiti jim moramo lastno ustvarjalnost na gibalnem in govornem področju hkrati, kar je pogoj za otrokovo sproščenost. Otroke poskušamo spodbujati z iskanjem veselih vsebin (pričakovanje praznikov, lepota narave, toplina domačega kraja), kjer lahko povežemo ter istočasno vključimo govor in gibanje. Vzgojitelj že s svojim zgledom pri razlaganju posamezne gibalne dejavnosti vpliva tudi na razvoj jezikovne zmožnosti otrok.

Določene spretnosti omogočajo otroku oblikovanje glasov. Zaradi vse večjega zavedanja samega sebe v gibanju se mu povečujejo kinestetični občutki v mišicah ter gibalni spomin, ki je kasneje opora govornemu spominu. Otrok najprej komunicira preko neverbalne komunikacije, nato se glasovno izraža ob gibih ter kasneje preko verbalne komunikacije (Marjanovič Umek in Zupančič, 2001).

Za natančno izgovorjavo in fonološko zavedanje glasov je ključnega pomena zavedanje sebe v gibanju. Določeni gibi so v oporo posameznim glasovom. Pri oblikovanju glasu sodelujejo različne mišične skupine, vsak glas pa ima določeno napetost in mehkobo. Eden izmed segmentov, ki so pomembni za razvoj glasu, je tudi položaj celega telesa. Prav gibanje v prostoru otroku omogoča razvijanje novih občutkov in zaznav telesa v prostoru, zavedanje sebe ter zavedanje drugih v gibanju (Lesjak Skrt, 2008).

V diplomskem delu smo predstavili različne gibalne dejavnosti in igre, ki omogočajo razvijanje govornih ter gibalnih sposobnosti hkrati. Učenje glasov je podkrepljeno z gibanjem in obratno. Vse aktivnosti temeljijo na igri, ki omogoča sproščeno učenje ter hkrati spodbuja in razvija socialne odnose med vrstniki. Gre za celostno učenje, saj otroci glas zaznavajo slušno, vidno ter kinestetično z gibanjem. Predstavljene gibalne dejavnosti in igre stremijo k temu, da čim več doprinesejo k otrokovemu gibalnemu in glasovno-govornemu razvoju.

V nadaljevanju opisane gibalno-glasovne dejavnosti lahko vzgojitelj oziroma učitelj v predšolskem obdobju, uporabi za popestritev športnih gibalnih trenutkov otrok ter istočasno vpliva na njihov gibalni in govorni razvoj. S tem jim omogoči dobre temelje za prihodnost na gibalnem in govornem področju.

2. PREDMET, PROBLEM IN NAMEN DELA

Zaradi težnje po celostnem razvoju otroka prihaja pri poučevanju predšolskih otrok vedno bolj v ospredje potreba po medpodročnem povezovanju. Gre za prepletanje ciljev različnih področij in povezavo različnih vsebin.

Pri povezavi različnih vsebin je pomembno dobro poznavanje vsebin različnih področij. Smiselno je sodelovanje vzgojiteljic, njihovih pomočnic, staršev in zunanjih sodelavcev, saj skupaj lažje odločajo, katere vsebine se med seboj povezujejo ter tako predstavljajo pestro in učinkovito dejavnost.

2.1 MEDPODROČNA POVEZOVANJA

Naloga slehernega učitelja oziroma vzgojitelja je uresničevanje ciljev, ki jih opredeljuje kurikulum ali učni načrt. Pri uresničevanju ciljev si učitelj oziroma vzgojitelj poleg lastnih izkušenj pomaga s primeri dejavnosti in z vsebinami, ki so prav tako navedene v kurikulumu. Za doseg ciljev so zelo pomembne učiteljeve lastnosti, kot so znanje, usposobljenost, iznajdljivost, ustvarjalnost, improvizacija itd.

Na temo medpodročnega povezovanja je v Kurikulu za vrtce (1999) opredeljeno **načelo horizontalne povezanosti**, ki je eno od načel uresničevanja ciljev Kurikuluma za vrtce:

- Povezovanje dejavnosti različnih področij dejavnosti v vrtcu (gibanja, narave, jezika, matematike, družbe in umetnosti) in pri tem različnih vidikov otrokovega razvoja in učenja, saj je za predšolskega otroka posebej značilno, da so soodvisni in med seboj povezani tudi vidiki njegovega razvoja.
- Izbor tistih vsebin ter metod in načinov dela s predšolskimi otroci, ki upoštevajo specifičnosti predšolskega otroka in zato v največji meri omogočajo povezavo različnih področij dejavnosti v vrtcu.

Pri medpodročnem povezovanju so nujne vzgojiteljeva iznajdljivost, strokovnost, lastne izkušnje in želja po inovativnosti, na kar nakazuje **načelo odprtosti kurikula, avtonomnosti ter strokovne odgovornosti vrtca in strokovnih delavcev v vrtcu**, predvsem pa tretja alineja, ki pravi:

- Tako na ravni vrtca kot na ravni vzgojitelja mora biti omogočena dopolnitev z dejavnostmi, vsebinami in metodami po lastni presoji, ki pa morajo biti usklajene s kurikularnim dokumentom, sprejetim na nacionalni ravni (Kurikulum za vrtce, 1999).

To načelo torej vzgojitelja napeljuje k temu, da je pri delu inovativen, da poskuša povezovati različna področja z dejavnostmi po lastni presoji, a pri tem vseeno stremi k uresničevanju ciljev, ki jih določa Kurikulum za vrtce.

Ker je strokovnost vzgojitelja pomemben dejavnik pri povezovanju različnih področij dejavnosti v vrtcu je potrebno upoštevanje prve alineje **načela pogojev za uvedbo novega kurikula**, ki pravi:

- Stalno strokovno spopolnjevanje vodstvenih ter vseh strokovnih delavcev v vrtcu (Kurikulum za vrtce, 1999).

Vzgojitelji morajo biti seznanjeni z novostmi, saj imajo le tako dovolj znanja, da med seboj smiselno ter učinkovito povezujejo različna področja dejavnosti v vrtcu.

Medpodročno povezovanje predstavlja didaktični pristop, s katerim poskuša vzgojitelj določeno vsebino ali problem podati oziroma obravnavati čim bolj celostno. Isti problem poskuša osvetliti z različnih vidikov. Zato tako delo zahteva od vzgojitelja dobro opredelitev izbranih ciljev, natančno načrtovanje in organizacijsko zahtevnejšo izvedbo pouka.

Pri medpodročnem povezovanju moramo torej vedeti, katere cilje želimo doseči. Poznati moramo cilje in vsebine različnih področij ter njihove korelacije. Medpodročne povezave so lahko dvostranske (povezujeta se dve področji) ali večstranske (povezuje se več področij). Vsaka medpodročna povezava mora biti skrbno načrtovana ter dobro vsebinsko in organizacijsko izpeljana. Vzgojitelj na koncu analizira ter poda evalvacijo o ustreznosti določene povezave.

Povezave uporabljamo takrat, ko je to smiselno, ko za to obstajajo razlogi in ustrezne možnosti. Lahko so dobro motivacijsko sredstvo.

Proces učenja se lahko v sklopu določenega predmeta spodbudi in postane učinkovitejši, če pri tem vključujemo vsebine drugega predmeta. To potrjujejo spoznanja nekaterih raziskav, pri katerih se je izkazalo, da proces učenja nekaterih teoretičnih in praktičnih vsebin drugih predmetov učinkoviteje poteka z gibalnimi aktivnostmi kot pa s tradicionalnimi metodami.

Kurikulum za vrtce (1999) vključuje dejavnosti, ki jih razvrščamo v različna področja, kot so gibanje, jezik, umetnost, družba, narava ter matematika. Vzgojitelji predlagane vsebine in dejavnosti na različne načine povezujejo, dograjujejo in dopolnjujejo, pri tem pa so jim v strokovno pomoč priročniki.

Gibanje ima velike, pa vendar še zelo neizkoriščene možnosti povezovanja z ostalimi področji. Gibanje se sicer lahko uporablja kot "učni princip", ki lahko:

- motivira,
- omogoča spontano izražanje,
- omogoča sprostitev, dobro razpoloženje, večjo delovno učinkovitost.

V našem primeru gre za medpodročno povezovanje gibanja in jezika oziroma natančneje govora. Zaradi zavedanja sebe v gibanju se otroku povečajo kinestetični občutki v mišicah in gibalni spomin, ki je kasneje opora govornemu spominu. Gib je glasu opora in v tem vidimo smisel povezovanja področja gibanja in govora.

.

2.2 PODROČJE GIBANJA V PREDŠOLSKEM OBDOBJU

2.2.1 GIBANJE PREDŠOLSKEGA OTROKA KOT POMEMBEN ELEMENT V OTROKOVEM RAZVOJU

Pojav aktivnega gibanja, to je spreminjanja položaja telesa in premikanja po prostoru, je pri živih bitjih predstavljalo prednost za preživetje tako oseba kot vrste. Gibanje je omogočilo boljši dostop do hrane, uspešnejše izogibanje nevarnostim in plenilcem ter lažje iskanje ustreznega spolnega partnerja za nadaljevanje vrste.

Gibanje spremlja človeka od rojstva do smrti (Videmšek, Berdajs in Karpljuk, 2003). Pomembno je za večjo odpornost človeškega organizma, za zdravo in dolgo življenje, koristi tudi duševnemu zdravju ter zmanjša nevarnost bolezni srca in ožilja, sladkorne bolezni ter nekaterih vrst raka. V pravih količinah torej izboljšuje kakovost našega življenja.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (2002) pojem gibanje opredeli med drugim tudi z zgledom »spraviti telo v gibanje«. To nakazuje na dejstvo, da je inštrument človekova gibanja njegovo telo, s katerim zna upravljati. Temelji za uspešno upravljanje lastnega telesa v kasnejših življenjskih obdobjih pa se postavijo v zgodnjem otroštvu.

Gibalna dejavnost oziroma gibanje je eno najpomembnejših področij v otrokovem razvoju. Gibanje ima torej v zgodnjem otroštvu velik pomen, saj je razvoj otroka na vseh področjih zelo dinamičen in celosten. Z gibalno aktivnostjo oziroma gibanjem pridobivamo različne informacije, nabiramo nove izkušnje ter razvijamo gibalne in funkcionalne sposobnosti. Gibalni programi, osvojeni v predšolskem obdobju, ostanejo trajno zapisani v gibalnem spominu otroka. Hkrati pa bogat gibalni spomin otroku omogoči lažje osvajanje novih gibalnih znanj v prihodnosti.

Otrok preko gibanja zaznava in odkriva svoje telo, preizkuša, kaj telo zmore, doživlja veselje in ponos ob razvijajočih se sposobnostih in spretnostih ter gradi zaupanje vase. Gibanje kot ena izmed primarnih otrokovih potreb daje otroku tudi občutek ugodja, veselja, varnosti, torej dobrega počutja. Otroci raziskujejo, spoznavajo ter dojemajo svet okrog sebe preko gibanja. Otrok z gibanjem razvija občutek za ritem in hitrost ter dojema prostor in čas, kar je za medpodročno povezovanje z govorom zelo pomembno. Z razvojem paralingvističnih, tj. predjezikovnih elementov (ritem, hitrost, prostor in čas) namreč istočasno postavimo tudi temelje za normalen razvoj govora.

Z gibalnimi dejavnostmi se otrok začne zavedati samega sebe v prostoru, oblikuje lastno identiteto, samospoštovanje ter samozavest, spoznava svoje telo ter po končani aktivnosti opazuje spremembe na svojem telesu, ki so nastale kot posledica gibanja.

S tem ko se otrok ukvarja z vprašanjem kako rešiti določene gibalne naloge, razvija svojo domišljijo, ustvarjalnost in iznajdljivost ter tako na prijeten način izraža svoje počutje in čustva. Pri reševanju novonastalih situacij ga usmerjamo tako, da išče svoje načine za rešitev naloge, motiviramo pa ga vedno s pozitivnimi spodbudami. Pri gibalnih dejavnostih je tako prisotna povezava med intelektualnim in gibalnim razvojem, saj je otrok pri gibanju primoran razmišljati sam, če želi rešiti neko nalogo.

Ustrezne gibalne dejavnosti torej ne vplivajo samo na otrokov gibalni ter funkcionalni razvoj, temveč tudi na otrokove spoznavne, socialne ter čustvene sposobnosti in lastnosti. Kar pomeni, da na otroka učinkujejo tudi moralno in estetsko.

Vse to nam govori, da moramo prav v predšolskem obdobju športni aktivnosti oziroma gibalnim dejavnostim še posebej posvečati pozornost, saj zamujenega v tem obdobju kasneje ni mogoče v celoti nadomestiti.

Otrokom v predšolskem obdobju nudimo čim pestrejšo paleto ustreznih in količinsko zadostnih gibalnih dejavnosti. Že v rani mladosti jim je potrebno ustvariti pozitiven odnos do gibalnih dejavnosti, saj bodo na ta način v kasnejših življenjskih obdobjih ohranjali zdravje ter se sproščali ob psihičnih napetostih.

Najpomembnejše je, da je vadba prijetna ter prilagojena posamezniku, njegovemu znanju, sposobnostim, lastnostim, potrebam in interesom, saj lahko le tako vsi otroci pri tem doživljajo prijetne občutke.

2.2.2 GIBALNI RAZVOJ PREDŠOLSKEGA OTROKA

Otrokov razvoj sodoločata dednost in okolje. Spodbude, ki jih otrok dobiva, so senzorične, njegovi odzivi pa gibalni. Gibalni razvoj je tesno povezan z drugimi področji razvoja, in sicer zaznavnim, čustveno-socialnim ter spoznavnim.

Človekov gibalni razvoj se začne že v predporodni dobi in se neprestano izpopolnjuje v nadaljnjem razvoju. Zelo izrazit je v prvih treh letih življenja. Že v prvih dveh letih doseže namreč stopnjo, ki je ni sposobno doseči nobeno drugo bitje – giblje se v pokončnem položaju. Od povsem nebogljenega novorojenčka otrok doseže stopnjo, ko se lahko samostojno premika po prostoru in po svoji volji ravna z različnimi predmeti. Razvoj poteka od naravnih oblik gibanja do celostnih in skladnostno zahtevnejših športnih dejavnosti (Videmšek in Visinski, 2001).

Otroci ne rastejo in se ne razvijajo enako, zato lahko opazimo razlike v njihovem gibalnem razvoju. Otroško telo neprestano raste in se razvija, na kar pa v največji meri vpliva ravno gibanje. Z rastjo in razvojem se otrokove sposobnosti večajo, kar

nakazuje na to, da sta rast in razvoj v nenehni odvisnosti od gibanja in obratno (Videmšek, Berdajs in Karpljuk, 2003). Če otroku primanjkuje gibanja, lahko zaostane v gibalnem razvoju.

Od prednatalnega obdobja naprej sta za razvoj gibanja pomembni dve načeli:

- načelo **cefalokavdalne** smeri razvoja – v smeri od glave navzdol; dojenček se najprej nauči nadzorovati mišičje glave, nato vratu in ramen, trupa ter nazadnje še zgornjih in spodnjih okončin,
- načelo **proksimodistalne** smeri razvoja – v smeri od osrednjega dela telesa (od hrbtenice) k bolj oddaljenim delom telesa; dojenček najprej osvoji različne gibe, ki potekajo iz ramen, nato iz komolca, potem iz zapestja, nazadnje pa osvoji še gibe prstov (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004).

Dojenčki so prve dni po rojstvu bolj mirni. Počasi, a z veliko mero začnejo izkoriščati prostor okoli sebe, ki jim pomeni čisto nekaj novega. Prve dni so stisnjeni v istem položaju, kot so ležali v maternici. Nato si počasi upajo iztegniti roko ali nogo (Videmšek, Berdajs in Karpljuk, 2003). Prvič se srečujejo z najpomembnejšo silo v našem življenju – s silo težnosti, zaradi katere doživljajo povsem nove občutke.

Pri novorojenčku hotnih gibov še ni, temveč gre za **reflekse**. Refleksi so nenamerni gibi mišic in spremembe v telesnem položaju, ki se pojavijo kot odziv na določene dražljaje (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004). Določeni refleksi so značilni za obdobje dojenčka ter odražajo normalen gibalni razvoj od prednatalnega obdobja do približno 9. meseca po rojstvu, drugi se v razvoju ohranijo. Pri novorojenčkih opazimo 27 različnih refleksov. Namen zgodnjih refleksov je še zaščita novorojenčkov in dojenčkov pred škodljivimi dražljaji (mežikanje), imajo pa tudi pomembno vlogo pri nadzoru čustvenega razburjenja dojenčkov (sesanje jih povsem umiri). Večina refleksov izgine v prvih šestih mesecih življenja. Prisotnost in moč refleksov ob rojstvu ter tudi njihovo izginjanje z razvojem so pomembni pokazatelji ustreznosti gibalnega razvoja.

Nekateri refleksi dojenčkov:

- **Tonični vratni refleks** – sprožimo ga tako, da dojenčka položimo na hrbet. Dojenček obrne glavo na eno stran, iztegne zgornjo in spodnjo okončino na isti strani ter skrči okončini na drugi strani. Refleks izgine do 3. ali 4. meseca.
- **Morov refleks** – sproži se, ko dojenček sliši glasen zvok, ko nenadoma zgubi oporo glave in vrata. Dojenček se zdrzne, iztegne vse okončine ter prste in jih v loku zapre proti središču telesa, upogne hrbet in potegne glavo nazaj. Refleks izgine do 3. ali 4. meseca.
- **Prijemalni (Darwinov) refleks** – sprožimo ga tako, da se dotaknemo dlani dojenčka. Dojenček močno stisne pest. Refleks izgine do 3. ali 4. meseca.

- **Babkinov refleks** – sprožimo ga tako, da se dotaknemo obeh dlani dojenčka hkrati. Dojenček odpre usta, zapre oči, pokrči vrat, glavo nagne naprej. Refleks izgine do 3. ali 4. meseca.
- **Iskalni refleks** – sprožimo ga tako, da se s prstom dotaknemo lica ali roba ust. Dojenček obrne glavo, odpre usta in začne sesati. Refleks izgine do 3. ali 4. meseca.
- **Sesalni refleks** – sprožimo ga tako, da se dotaknemo ust dojenčka. Dojenček začne sesati. Refleks izgine do 3. ali 4. meseca.
- **Hodilni refleks** – sprožimo ga tako, da dojenčka držimo pokonci, gola stopala pa se dotikajo ravne površine. Dojenček začne premikati stopala, kot da hodi. Refleks izgine do 3. ali 4. meseca.
- **Refleks Babinskega** – sprožimo ga tako, da se rahlo dotaknemo zunanega roba podplata. Dojenček razpre prste na stopalih, stopalo obrne navzgor. Refleks izgine od 8. do 12. meseca.
- **Plavalni refleks** – sprožimo ga tako, da dojenčka potopimo v vodo, z obrazom navzdol. Dojenček dela usklajene plavalne gibe, običajno zadrži zrak. Refleks izgine do 5. ali 6. meseca (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004).

V prvem mesecu življenja lahko opazimo poleg refleksnih gibov tudi pojavljanje **spontanih ritmičnih gibov** (brcanje z nogami, mahanje z rokami), ki se pojavijo kot odziv na znane dražljaje in niso usmerjeni k cilju. Predstavljajo gibanje, ki je bolj zapleteno kot preprosti refleksi, a manj variabilno in fleksibilno kot kasnejše namerno gibanje. Spontani ritmični gibi se pojavijo pred in med razvojem namernega nadzora nad gibi rok in nog.

Vsaka nova pridobljena sposobnost otroku omogoča, da začne osvajati naslednjo sposobnost, kar pa otroku omogoča vse bolj raznoliko in natančno gibanje. Gibalni razvoj običajno poteka v določenem zaporedju, hitrost razvoja pa je od otroka do otroka različna. Gibalne sposobnosti se z razvojem prilagajajo in združujejo v vse bolj celovite sisteme gibalnih dejanj. V razvoju grobih gibov dojenček najprej osvoji posamezne gibe vseh okončin, nato pa te gibe združi v hojo. Grobi gibi so tisti, pri katerih uporabljamo velike mišične skupine. Reorganiziranje preprostih gibov v celovitejše in zahtevnejše se kaže tudi v razvoju drobnih gibov, ki zahtevajo uporabo majhnih mišic (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004).

Mejniki so določena ključna vedenja, ki so pomembna za posamezno razvojno obdobje in se pojavljajo po točno določenem zaporedju (Marjanovič Umek in Zupančič, 2004). Služijo bolj ali manj natančnemu napovedovanju otrokovega razvoja.

Pri prikazu gibalnega razvoja predšolskega otroka smo uporabili povprečni gibalni razvoj predšolskega otroka.

Gibalni razvoj ter mejniki od rojstva do 6. meseca:

- nadzoruje glavo in jo dvigne, kadar leži z obrazom navzdol (1. mesec),
- v pokončnem položaju drži glavo pokonci le za nekaj trenutkov (1. mesec),
- v pokončnem položaju drži glavo trdno pokonci (od 1. do 3. meseca),
- namerno se obrne z boka na hrbet (od 1. do 3. meseca)
- ima dovolj velik nadzor nad rokami in nogami, da jih premika, kot si to sam želi (2. mesec),
- bolje nadzoruje glavo, ne glede na to, kako leži (3. mesec),
- pojavi se usklajenost med roko in očesom (od 3. do 4. meseca),
- namerno se obrne s hrbta na bok (od 3. do 5. meseca),
- hrbet je močnejši, vzravnano sedi ob opori (4. mesec),
- seganje po predmetih postane uspešno – predmeta se vsaj dotakne z roko (4. mesec),
- pojavi se ravnanje z dvema rokama – z eno roko predmet prime, z drugo ga raziskuje (4. mesec),
- lahko se odrija od tal ali česa drugega, saj so mišice nog in stopal močnejše (5. mesec),
- prime predmet in ga ponese k ustom (6. mesec).

Gibalni razvoj otroka se torej prične z gibi glave ter poteka preko rok in zgornjega dela trupa do nog in stopal. Glava ima po 4. mesecih že tako močan položaj, da omogoča sedenje v naročju. Prva prijemanja so nerodna, počasna, negotova ter predstavljajo zgolj poskus, kako prijeti predmet. Sprva zmerno velik predmet prime s celo roko, pri čemer palec postavi vzporedno z ostalimi prsti roke. Temu sledi prijemanje s palcem v delni opoziciji, nato pa prejme le še z blazinicami prstov.

Gibalni razvoj ter mejniki od 6. meseca do 12 meseca:

- trdno sedi z oporo (od 5. do 7. meseca),
- obrne se s hrbta na trebuh in nazaj (od 5. do 7. meseca),
- steguje se po predmetih, igra se z nogicami, sooča se z novimi zanimivimi predmeti, ki jih enostavno spušča na tla – razvoj metanja predmetov (okoli 6. meseca),
- obrne se z ene na drugo stran (7. mesec),
- začne se premikati s plazenjem in nato s hojo po štirih (7. mesec),
- ima večjo moč v nogah in stopalih, kar omogoči, da se loti zahtevnejših gibov (8. mesec),
- s pomočjo opore se lahko dvigne v sedeč položaj (od 6. do 8. meseca), nato pa še v stoječega (od 8. do 10. meseca),
- majhen predmet prime z blazinicama palca in kazalca – pincetni prijem (9. mesec),
- postavi se v stoječ položaj brez opore (od 8. do 12. meseca),
- hodi s pomočjo opore, se vzpne na prste in stegne (od 8. do 12. meseca),

- pisalo prime tako, da lahko z njim pušča sledi na površini (od 8. do 12. meseca),
- hodi samostojno, a negotovo (od 9. do 13. meseca),
- obvlada plazenje (11. mesec).

Lazenje in plazenje ugodno vplivata na razvoj hrbtenice. Otrok razvija koordinacijo gibanja, ravnotežje in moč. Otrokove hrbtne ter ramenske mišice in mišice lahti se krepijo, ko vlečejo telo za seboj. Ko pa otrok potiska telo pred seboj, se krepijo mišice spodnjega dela trupa, nog in stopal. Z razvojem hrbtnih mišic se v tem obdobju otrok lahko že dvigne v napol sedeči položaj. Kmalu zatem lahko sedi že brez opore. Po kobacanju, opiranju ter plazenju osvoji pokončno stoji.

Gibalni razvoj ter mejniki od 12. do 18. meseca:

- spretno in hitro se plazi,
- samostojno stoji,
- bolj gotov je pri samostojni hoji, a pogosto pade (18. mesec),
- spušča se na tla s pomočjo pohištna,
- med hojo poriva, vleče igrače,
- radovedno odpira in gleda v škatle, skrinjice,
- poskuša teči, a se težko ustavi ter pogosto pada,
- po stopnicah se plazi nazaj in navzdol,
- poskuša čečkati – pozornost je usmerjena na same gibe oziroma na premikanje roke in na sledi, ki jih pušča pisalo, s katerim riše,
- postavi 2 do 4 predmete drugega na drugega,
- sam uporablja žlico, pije iz kozarca, a pogosto polije,
- obrača liste v knjigi,
- napravi vsaj nekaj korakov vzvratne, nato pa tudi bočne hoje.

Previdno prične s prvimi koraki, ki so sicer zelo negotovi in nestabilni. Takrat se spremeni otrokov pogled na svet, saj začne opazovati od zgoraj navzdol in pred seboj, kar je za njega nekaj povsem novega. Hoja postaja sčasoma vse bolj zanesljiva, ob koncu tega obdobja poskuša tekati. Prvi poskusi teka se zelo podobni hitri hoji, saj je eno stopalo vedno na tleh. Malčkove noge so pri teku še vedno toge. Težave imajo z ohranjanjem ravnotežja ter s hitrim zaustavljanjem. Hoja in tek krepita predvsem mišice nog, trupa, ramenskega obroča ter vplivata na pravilno izoblikovanje stopalnega loka in razvijanje sposobnosti ravnotežja. Otrok s hojo in tekom razvija vzdržljivost. Poleg hoje se otrok v tem obdobju nauči plezanja, ki vpliva na razvoj moči, ravnotežja ter koordinacije gibanja otroka. Prav tako se nauči potiskanja, vlečenja, dviganja in nošenja, ki so zaradi krepilnega učinka za otroka zelo koristna gibanja.

Gibalni razvoj ter mejniki od 18. meseca do 2. leta:

- samostojno hodi,
- teče ter redko pade,
- hodi nazaj,
- hodi gor in dol po stopnicah z oporo, pri čemer postavlja obe nogi na vsako stopnico,
- med hojo prenaša velike predmete,
- pripogne se k tlom, ne da bi padel,
- odskoči od tal sonožno, a pogosto pade,
- spleza na stol, se obrne in sede,
- rad naliva, pretresa,
- sam se hrani z žlico, pri čemer jo drži s palcem in kazalcem (pri zajemanju si pomaga tudi z roko),
- z eno ali z obema rokama trdno drži kozarec ali skodelico,
- ko čečka, še vedno močno pritiska, a riše različne čačke (stran od sebe, proti sebi, krožne in vrtinčaste črte),
- vrata odpira tako, da uporabi kljuko.

Gibalni razvoj ter mejniki od 2. do 3. leta:

- samostojno hodi gor in dol po stopnicah, pri tem uporablja izmenično eno in drugo nogo, s spodnje stopnice lahko skoči,
- koraki med tekom so vedno daljši in enakomernejši, še vedno pa ima težave pri hitrem ustavljanju in spreminjanju smeri teka,
- za trenutek drži ravnotežje na eni nogi,
- skače sonožno brez večjih težav,
- skače v daljino, globino in višino (skok v višino mu povzroča največ težav),
- razdalja in višina, ki jo lahko malček preskoči, narašča,
- predmet vrže stoje z nenatančnim gibom, pri čemer je z obrazom obrnjen v smer metanja, ki je še nenatančna. Predmet pogosto leti nad malčkovo glavo in pade na tla blizu njegovih nog,
- brcne veliko žogo,
- vrže žogo iz roke,
- guga se na gugalnici,
- poskuša voziti tricikel, kar mu omogoča pridobivati spretnost krmiljenja, zaviranja ter pospeševanja prevoznega sredstva,
- pri risanju ima kontrolo nad pisalom, dela vertikalne, horizontalne in krožne gibe,
- obrača strani v knjigi,
- zgradi stolp iz 7 ali več kock,
- rad se igra z glino, stiska, kotali,
- nese kozarec tekočine, ne da bi veliko polil, lahko pretoči tekočino iz enega v drug kozarec,

- manipulira z velikimi gumbi in zadrgami na obleki ter pomaga pri preoblačenju,
- umije in obriše roke, ščetka zobe.

Z različnimi skoki in poskoki otrok razvija odzivno moč, še posebej mišice stopal, hkrati pa krepi tudi trebušne, prsne in hrbtne mišice ter mišice ramenskega obroča. Razvija sposobnost ravnotežja ter koordinacije gibanja.

Do tretjega leta poskuša otrok osvojiti vse **naravne oblike gibanja**, kot so hoja, tek, poskoki, skoki, plazenje, lazenje, plezanje, dvigovanje, nošenje, valjanje, potiskanje, kotaljenje, vlečenje, metanje, lovljenje, vese. Vsa gibanja v tem obdobju so še površna in negotova (Videmšek in Visinski, 2001).

Od tretjega do šestega leta otrok v gibalnem razvoju silovito napreduje, saj postaja njegovo gibanje vse spretnejše ter tudi bolj smotrno in gospodarno (Videmšek in Visinski, 2001).

Gibalni razvoj ter mejniki od 3. do 4. leta:

- skače sonožno ter po eni nogi, a ima pri slednjem velike preglavice,
- sonožno preskoči predmete na tleh ter pristane z obema nogama,
- obvlada skoke v daljino in globino ter poskuša s skoki v višino, ki jih izvede v teku,
- hodi po ravni črti, a je hoja še vedno nezanesljiva, vijugasta in neenakomerna,
- tek je še vedno bolj podoben hitri hoji,
- nezanesljivo pleza po stopnicah, lestvi, vendar ima težave s sestopom, ker ne zna pravilno postavljati nog,
- izvaja različna plazenja po kolenih in rokah, lazenja po trebuhu in boku, se valja ter izvaja preval naprej,
- stoja na eni nogi mu ne dela večjih težav,
- teče, štarta ter se ustavi,
- igra se na snegu in v vodi,
- sposoben je potiskati in vleči sani na vzpetino ter se spuščati navzdol v navzočnosti staršev oziroma vzgojiteljev,
- vozi tricikel, skiro ter kolo s pomožnimi kolesčki,
- pri spretnostih z žogo je precej okoren, žoga mu velikokrat pade na tla; metanje in lovljenje mu povzročata težave; žogo je sposoben podati s kotaljenjem,
- izvaja različne dejavnosti v ritmu, rajalne in preproste plesne igre,
- zgradi stolp iz 10 ali več kock, običajno z dominantno roko,
- oblikuje različne predmete iz gline,
- prerisuje različne preproste geometrijske like (krog, znak plus, kvadrat),
- pisalo drži s tremi prsti,
- na vrvico niza majhne kroglice,

- pri dejavnostih, vezanih na koordinacijo oko – roka, postaja bolj točen,
- začne se samostojno oblačiti, pri tem pa oblačila še vedno obleče tudi narobe,
- zmore odpeti gumbe,
- drži skodelico za ročaj, natoči si pijačo v skodelico, hrano nabada z vilicami,
- poskuša zgibati papir in ga s škarjami rezati ob označeni liniji.

Z osnovnimi dejavnostmi z žogo otrok razvija koordinacijo gibanja, ravnotežje, moč rok in ramenskega obroča, natančnost podajanja, lovljenja in zadevanja ter odzivno hitrost.

Otrok lahko poleg enostavnih, naravnih oblik gibanja izvaja tudi **sestavljene, kompleksnejše gibalne naloge**.

Gibalni razvoj ter mejniki od 4. do 5. leta:

- hoja postaja bolj enakomerna,
- tek je bolj dinamičen, sproščen, prožen, izveden v ritmu in tempu; število padcev se zmanjša,
- po teku se lahko ustavi na razdalji štirih korakov,
- hitro spreminja smer,
- napreduje pri izvajanju osnovnih dejavnosti z žogo; uspešno lovi, z razdalje treh metrov zadeva različne cilje; poskuša potiskati žogo ob tla,
- pleza bolj zanesljivo in pogumno,
- koleba z držanjem v nadprijemu ter v mešani vesi,
- predmete meče dlje in natančneje,
- vozi kolo s pomožnimi kolesčki ter poskuša voziti pravo kolo,
- sanko se samostojno in brez strahu,
- poskuša izpeljati preproste zavoje,
- sproščeno se giblje v vodi tako, da teka, se potaplja, skače v vodo itd.,
- s škarjami striže po črti,
- uporablja nož za mazanje hrane na kruh,
- postaja vedno bolj spreten v oblačenju in zapenjanju vidnih gumbov,
- prerisuje črke in številke s počasnimi in manj natančnimi gibi – črke oziroma številke so sestavljene iz več ločenih delov.

Gibalni razvoj ter mejniki od 5. do 6. leta:

- hoja je ravna in enakomerna,
- hojo in tek uskladi z metanjem, lovljenjem, vodenjem, odbijanjem itd.,
- brez težav se hitro ustavi ali spremeni smer teka,
- meti so daljši in natančnejši,
- pri prehodu iz teka v skok se ne ustavi več pred oviro, temveč gibanje poveže v celoto,
- zelo natančno in usklajeno poskakuje in preskakuje predmete,

- brez težav skače sonožno in enonožno, na mestu ali v gibanju,
- preskakuje kolebnico,
- skloni se do tal, brez upogiba kolen,
- hodi po gredi in vzpostavlja ustrezno ravnotežje,
- stoji na eni nogi z ustrezno kontrolo približno 10 sekund,
- pleza po pokončnejših in višjih plezalih,
- poskuša kolebati s podprijemom,
- s pomočjo izvaja kompleksnejše gibalne strukture, kot so stoja na lopaticah, valjanje prek prečne osi, premet v stran, razovka, stoja na rokah,
- ujemanje žoge ni več naključno,
- na smučeh že hodi v drsalnem koraku,
- na sankah uprizarja že prave akrobacije,
- obvlada osnovne elemente smučanja,
- spretnější so pri vožnji z malim kolesom,
- poskusi se kotalkati, rolati ter drsati,
- napiše svoje ime z velikimi tiskanimi črkami ter nekaj števil.

Otrok se z enostavnimi ter sestavljenimi spretnostmi na tleh (akrobatika) uči obvladati svoje telo v prostoru, hkrati pa razvija koordinacijo gibanja vsega telesa, moč, ravnotežje in gibljivost.

Gibalni razvoj ter mejniki od 6. do 7. leta:

- gibanje postaja vse hitrejše, je spretnější in močnejši,
- hoja je popolnoma zanesljiva, ne caplja več, kolena niso ves čas pokrčena,
- tek je že pravilen in ga že lahko sestavljajo skoki,
- med hojo in tekom lahko izvaja dodatne naloge,
- spretnější je z žogo, dobro jo meče, lovi in zadeva cilje, ki so lahko negibni, premikajoči, različno oddaljeni in različnih velikosti,
- pleza na višja plezala,
- spretno, hitro in samostojno premaguje več zaporednih ovir – poligon,
- brez težav hodi po različnih orodjih: po gredi, skrinji itd.,
- samostojno plava, smuča, se vozi s kolesom ali skirojem,
- sam se spretno umiva in hrani,
- spretno zapenja gumbe, ki so zakriti, zadrge in zaveže vezalke,
- črke in številke piše vedno hitreje in z eno potezo.

2.2.3 OPREDELITEV PODROČJA GIBANJA S STRANI KURIKULA ZA VRTCE

Kurikulum za vrtce (1999) razvršča dejavnosti v različna področja, ki so gibanje, jezik, umetnost, družba, narava in matematika. Kurikulum predstavlja okvir, znotraj

katerega vzgojitelji povezujejo, dograjujejo in dopolnjujejo predlagane vsebine in dejavnosti.

Področje gibanja v luči Kurikula zavzema primarno vlogo, saj sta potrebi po gibanju in igri primarni potrebi. Otrok z obvladovanjem svojega telesa začne čutiti veselje, varnost in ugodje, hkrati pa postaja bolj samozavesten in samozaupljiv.

Gibalni razvoj poteka od naravnih oblik gibanja do sestavljenih in zahtevnejših športnih dejavnosti. Obvladovanje le-teh otroku prinaša zadovoljstvo in veselje.

Kurikulum za vrtce (1999) stremi k temu, da bi bile pozitivne spodbude temeljne motivacijske metode pri delu z najmlajšimi. Vzgojitelji naj bi otrokom vsak dan omogočili ter jih spodbujali pri spoznavanju in razvijanju gibalnih sposobnosti. Z gibanjem si namreč razvijajo tudi intelektualne sposobnosti. Igra in gibanje vplivata na socialni in emocionalni razvoj, saj otroci postopoma spoznavajo smisel in pomen upoštevanja pravil igre, se socializacijsko krepijo.

Kurikulum za področje gibanja le ob upoštevanju različnih potreb, interesov in sposobnosti otrok optimalno prispeva k razvoju in zdravju otrok (Kurikulum za vrtce, 1999).

2.2.3.1 GLOBALNI CILJI

Kurikulum (1999) za področje gibanja navaja naslednje globalne cilje:

- omogočanje in spodbujanje gibalne dejavnosti otrok,
- zavedanje lastnega telesa in doživljanje ugodja v gibanju,
- omogočanje otrokom, da spoznajo svoje gibalne sposobnosti,
- razvijanje gibalnih sposobnosti,
- pridobivanje zaupanja v svoje telo in gibalne sposobnosti,
- osvajanje osnovnih gibalnih konceptov,
- postopno spoznavanje in osvajanje osnovnih prvin različnih športnih zvrsti,
- spoznavanje pomena sodelovanja ter spoštovanja in upoštevanja različnosti.

2.2.3.2 CILJI

Poleg čustveno-socialnega cilja sta zajeta še cilja z vidika razvoja gibalnih sposobnosti in osvajanja različnih znanj:

- razvijanje koordinacije oziroma skladnost gibanja, ravnotežje,
- povezovanje gibanja z elementi časa, ritma in prostora,
- razvijanje prstne spretnosti oziroma t. i. fine motorike,
- razvijanje moči, natančnosti, hitrosti in gibljivosti, vztrajnosti,

- sproščeno izvajanje naravnih oblik gibanja,
- osvajanje osnovnih gibalnih konceptov, kot so zavedanje prostora, načina gibanja, spoznavanje različnih položajev in odnosov med deli lastnega telesa, med predmeti in ljudmi, med ljudmi,
- spoznavanje in izvajanje različnih elementarnih gibalnih iger,
- osvajanje osnovnih načinov gibanja z žogo,
- iskanje lastne poti pri reševanju gibalnih problemov,
- sproščeno gibanje v vodi in osvajanje osnovnih elementov plavanja,
- pridobivanje spretnosti vožnje s kolesom, spretnosti kotalkanja ipd.,
- spoznavanje zimskih dejavnosti,
- osvajanje osnovnih prvin ljudskih rajalnih in drugih plesnih iger,
- uvajanje otrok v igre, kjer je treba upoštevati pravila,
- spoznavanje pomena sodelovanja v igralni skupini, medsebojne pomoči in »športnega obnašanja«,
- spoznavanje različnih športnih orodij in pripomočkov, njihovo poimenovanje in uporaba,
- spoznavanje osnovnih načel osebne higiene,
- spoznavanje oblačil in obutve, primernih za gibalne dejavnosti,
- spoznavanje elementarnih iger ter športnih zvrsti, značilnih za naša in druga kulturna okolja v sedanosti in preteklosti,
- spoznavanje vloge narave in čistega okolja z gibanjem v naravi,
- spoznavanje osnovnih varnostnih ukrepov, ki so potrebni pri izvajanju gibalnih dejavnosti, ter ozaveščanje skrbi za lastno varnost in varnost drugih (Kurikulum za vrtce, 1999).

2.2.3.3 PRIMERI DEJAVNOSTI

Cilje, ki jih določa Kurikulum za vrtce (1999), lahko vzgojitelji uresničujejo z različnimi vsebinami. Predlagane vsebine lahko vzgojitelji povezujejo in dopolnjujejo. V nadaljevanju so opisani nekateri primeri dejavnosti:

Naravne oblike gibanja:

To so najstarejša, t. i. elementarna gibanja, ki jih je človek razvil v svoji filogenezi. So osnova za razvoj zahtevnejših, sestavljenih gibanj. Ker predstavljajo gibalno abecedo človeka (hoja, tek, lazenje, plazenje, plezanje, poskoki, potiskanje, vlečenje, vesa itd.), jih je potrebno otroku omogočiti (Kroflič idr., 2001).

Z naravnimi oblikami gibanja uresničujemo različne cilje (koordinacija, ravnotežje, natančnost, moč, spoznavanje pomena sodelovanja itd.). Otroka spodbujamo, da sam najde primeren način gibanja oziroma kako premagati nastali gibalni problem.

Svojo ustvarjalnost pa razvija tudi tako, da poskuša posnemati gibanje različnih živali.

Otroci izvajajo naravne oblike gibanja v zaprtem prostoru ali na prostem, kjer lahko izkoristijo naravno okolje (veje, kamenje ipd.). Izvajamo jih lahko v individualni, v skupinskih in frontalnih oblikah dela, poleg tega pa so tudi sestavni del elementarnih iger.

Otroci se seznanjajo še z novimi pojmi in izrazi, kot so naravnost, vijugasto, skozi, pod, nad, za, stegnjeni, skrčeno, počasi, hitro itd. Z naravnimi oblikami gibanja spoznavajo različna igrala in športne pripomočke ter se navajajo na red – pomoč pri pripravljanju in pospravljanju igral ter pripomočkov.

Isto športno igralo lahko uporabljajo različne starostne skupine otrok, le da je način uporabe igrala drugačen.

Vzpostavljanje in ohranjanje ravnotežja:

Slabo razviti sposobnosti koordinacije in ravnotežja preprečujeta hitrejše osvajanje enostavnega, še bolj pa sestavljenega gibanja, kot je vožnja s kolesom, drsanje, smučanje itd. Otrok mora zato pogosto izvajati gibalne naloge, ki izboljšujejo ti dve sposobnosti (Kroflič idr., 2001).

Gibanje z rokami, dlanmi, prsti – fina motorika:

S fino motoriko se najmlajši seznanijo že zelo zgodaj, saj se igrajo s pripomočki različnih barv, oblik in velikosti. Žoge in balone mečejo v koš, v zrak, drug drugemu, jih kotalijo po prostoru itd. (Kroflič idr., 2001).

Otrok s tipanjem dojema, odkriva in raziskuje svet okoli sebe. Pri tem gre poleg otipavanja z rokami, kjer otrok zazna določene lastnosti predmeta (npr. trdo – mehko), tudi za razvoj taktilnega občutenja celotnega telesa (npr. občutek gibanja zraka).

Osnovne dejavnosti z žogo:

Osnovne dejavnosti z žogo so temelj za večino športnih iger z žogo, saj z njimi vplivamo na razvoj koordinacije gibanja, dinamičnega ravnotežja, natančnosti podajanja, lovljenja, zadevanja, hitrosti reagiranja ter moči rok in ramenskega obroča. Otrok je prisiljen situacijsko razmišljati (Kroflič idr., 2001). Skupinske igre z žogo krepijo moč sodelovanja ter hkrati otroka navajajo na spoštovanje različnosti in upoštevanje pravil igre.

Zaželeno je, da odrasli otroku omogočijo igranje z različnimi žogami, saj tako pridobiva raznovrstne gibalne izkušnje, poleg tega pa se nauči spoznavati in primerjati različne oblike, velikosti, razdaljo, težo in prostornino.

Elementarne igre:

Gibalna igra je ustvarjalna in spontana dejavnost, ki nastaja iz otrokove notranje potrebe in želje (Kroflič idr., 2001). Z igro otrok na zanimiv in igriv način poleg gibalnih in funkcionalnih sposobnosti razvija tudi ostale sposobnosti, potrebne za njegov normalen razvoj. Otrok se navaja na medsebojno sodelovanje v skupini, na usklajevanje lastnih interesov z interesi skupine, na medsebojno pomoč, uči se sprejemati in razumeti pomen zmage in poraza, ki sta sestavni del vsake igre.

Elementarne igre so skupinske igre, ki vključujejo preproste naravne oblike gibanj ter omogočajo prilagajanje pravil trenutni situaciji in potrebam. Potekajo po nekem ustaljenem redu, s spremembami, ki jih lahko vpeljujeta vzgojitelj ali otrok. So enostavne, preproste in otrokom hitro razumljive. Igralni prostor je lahko različen. Mere igrišča niso natančno določene, zato jih lahko prilagajamo številu otrok in cilju, ki ga želimo doseči. Število otrok in njihove vloge v igri se lahko poljubno spreminjajo. Igralni čas ni predpisan, igralni pripomočki niso standardizirani, nadomestimo jih lahko z improviziranimi sredstvi.

Lahko jih uporabimo v pripravljalnem delu, v katerem otroke pripravimo na glavni del – ogrejemo ter psihično in telesno pripravimo za izbrano dejavnost. V glavnem delu uporabljamo elementarne igre za pridobivanje novih gibalnih znanj, njihovemu utrjevanju in ponavljanju. V sklepnem delu ima elementarna igra vlogo telesne in duševne umiritve.

Plesne igre:

Otrok se pri plesnih igrah lahko igra kot posameznik z gibanjem lastnega telesa, v paru ali skupini. Postopoma se začne zavedati svojega telesa ter raznovrstnosti gibanja, časa in prostora. Ob glasovnih in glasbenih spremljavah se otrok giblje v ritmu, se svojevrstno izraža, sporoča občutja, doživetja, čustva in misli ter ustvarja.

Otrok s plesnimi igrami razvija gibalne sposobnosti, predvsem koordinacijo gibanja nog, rok, vsega telesa, koordinacijo gibanja v ritmu. Poleg tega začne osvajati osnovne gibalne koncepte oziroma sheme, kot so zavedanje prostora ter načina gibanja, spoznavanje različnih položajev med deli lastnega telesa, med predmeti in ljudmi ter med samimi ljudmi. Neprestano sodeluje s sovrstniki in se tako navaja na sodelovanje ter spoštovanje in upoštevanje različnosti (Kroflič idr., 2001).

Plesne dejavnosti lahko povezujemo z dejavnostmi z drugih področij, tako da dobimo raznovrstne in izvirne ideje za gibalne motive ter istočasno uresničujemo cilje z drugih področij.

Otroka spodbujamo, da sam poišče, razvije in izpelje rešitev gibalnega problema. Otrok poskuša ustvarjati z gibom. Na tak način razvija izvirnost, izraznost in neposrednost gibanja, ki izhaja iz doživetij, pri tem pa razvija tudi ustvarjalno mišljenje.

Kompleksi gimnastičnih vaj:

Vaje so smotno sestavljene gimnastične naloge, ki imajo lokalni učinek na telo vadečega – s posamezno gimnastično vajo se vpliva na točno določeno mišično skupino ali sklep, medtem ko imajo ostala sredstva bolj ali manj celosten vpliv na gibalni ustroj človeka. Gimnastične vaje postavijo temelje za razvoj oziroma ohranjanje gibalnih sposobnosti.

Pri otrocih je nekoliko drugače, saj z gimnastičnimi vajami razvijajo zlasti koordinacijo gibanja. Tudi z informacijskega vidika so za otroke precej zahtevne. Otroci z njimi spoznavajo različne položaje in odnose med deli telesa, samostojno in v parih, pa tudi pomen sodelovanja ter spoštovanja in upoštevanja različnosti (Kroflič idr., 2001).

Dejavnosti v ritmu:

Vsakemu posamezniku naj bi bila prirojena sposobnost za zaznavo ritma. Otrok se že od rojstva pa tudi prej, v materinem trebuhu, giblje, prestopa, ziblje, zamahuje v enakomernem ritmu. Med tretjim in šestim letom je pri procesu učenja večji poudarek na ritmu, zaznavanju ritma in načinu, kako ta ritem preleti v gibanje. Otroci prilagajajo gibanje različni spremljavi, ki je lahko petje, ploskanje, igranje na instrumente, udarjanje ob tla ali posneta glasba.

Največ poudarka se ritmu daje pri glasbeni vzgoji, pri športni vzgoji pa je večinoma preveč zanemarjen. Z različnimi dejavnostmi v različnih ritmih (enakomeren in neenakomeren ritem) bo otrok začel zaznavati razliko med ritmi in dojemati, kaj sploh je ritem. Sicer pa ritmične igre otroka izredno prevzamejo in veselje, ki ga otrok ob tem kaže, dokazuje, da ritem in gibanje izzivata v njem čustvena doživetja in raznovrstna ugodja (Kroflič idr., 2001).

Čeprav je ritem prisoten pri vsakem človeškem ritmičnem gibanju, je priporočljivo in skoraj neizogibno, da ga vključujemo v vse gibalne dejavnosti.

2.2.3.4 PRIMERI DEJAVNOSTI OD 1. DO 3. LETA

V Kurikulumu za vrtce (1999) so navedeni naslednji primeri dejavnosti otrok od 1. do 3. leta:

- izvaja naravne oblike gibanja (hoja, tek, lazenje, plazenje, plezanje, meti, skoki, poskoki, valjanje itn.) v zaprtem prostoru in v naravi, na različnih površinah, pod, čez in skozi različna orodja, z različnimi deli telesa, v različne smeri, z različno hitrostjo in različnimi rekviziti;
- se vključuje v dejavnosti, kjer se igra oziroma upravlja z različnimi predmeti (paličice, kroglice, vrvice itn.) in snovmi (voda, mivka, pesek itn.), ki omogočajo gibanje z rokami, dlanmi, prsti, nogami in stopali (gnetenje, nizanje, pretikanje, presipanje itn.);
- vzpostavlja oziroma vzdržuje ravnotežje na mestu in v gibanju (stoja na eni nogi; hoja po črti, vrvi, po nizki klopi; vzpostavljanje ravnotežja na različnih orodjih s pomočjo – deska na vzmeteh, velika žoga; guganje, zibanje, vrtenje ipd.);
- se igra različne elementarne igre (lovljenje, skrivanje, rajanje, skupinski teki; brez in z rekviziti);
- ponazarja predmete, živali in pojme, ustvarjalno se giba ob glasbeni spremljavi; izvaja preproste plesne igre itn.;
- izvaja dejavnosti v ritmu z rokami, nogami; z različnimi rekviziti; ob glasbeni spremljavi ipd.;
- se igra igre, ki vsebujejo osnovne načine gibanj z žogo (poigravanje, nošenje, kotaljenje, metanje, odbijanje, podajanje in lovljenje balonov, žog – različnih velikosti, teže, oblike, materiala, barve itn.);
- se vozi z različnimi otroškimi vozili brez pedal in s tricikli oziroma z manjšimi dvokolesi s pomožnimi kolesi;
- se igra ob vodi in z vodo (izvajanje različnih iger ob vodi in z vodo; brez in z rekviziti – uporaba milnih bazenčkov, plavajočih figuric itn.);
- se igra in giba na snegu (različne igre na snegu in s snegom, brez in z rekviziti);
- hodi v naravi (sprehodi v bližnjo okolico);
- vključuje se v sprostitvene dejavnosti.

2.2.3.5 PRIMERI DEJAVNOSTI OD 3. DO 6. LETA

V Kurikulumu za vrtce (1999) so navedeni naslednji primeri dejavnosti otrok od 3. do 6. leta:

- izvaja naravne oblike gibanja (hoja, tek, lazenje, plazenje, plezanje, visenje, meti, skoki, poskoki, valjanje, potiskanje, vlečenje itn.) v zaprtem prostoru in v

- naravi; na različnih površinah; pod, čez in skozi različna orodja; z različnimi deli telesa; v različne smeri; z različno hitrostjo in različnimi rekviziti;
- se igra oziroma upravlja z različnimi predmeti (kroglice, vrvice itn.) in snovmi (voda, pesek, mivka), ki omogočajo gibanje s prsti, dlanmi, rokami, nogami in stopali (gnetenje, prelivanje, presipanje, prijemanje, pretikanje itn.);
 - se vključuje v dejavnosti, s katerimi razvija ravnotežje na mestu in v gibanju (stoja na eni nogi; hoja po črti, vrvi in klopi različnih višin in širin; vzpostavljanje ravnotežja na različnih orodjih – ravnotežna deska, krožnik, hodulje idr.; plezanje po plezalih; guganje, zibanje, vrtenje ipd.);
 - premaguje ovire s podplazenjem, preplezanjem, preskakovanjem, nošenjem različnih predmetov (žoge, palice, kocke itn.);
 - izvaja različne komplekse gimnastičnih vaj (brez in z rekviziti, individualno, v parih; ob glasbeni spremljavi, ob štetju ipd.);
 - sodeluje v različnih elementarnih in drugih igrah (brez in z rekviziti; lovljenje, skrivanje, skupinski teki, štafetne igre, igre ravnotežja, natančnosti, hitre odzivnosti itn.);
 - ponazarja predmete, živali in pojme, ustvarjalno se giba ob glasbeni spremljavi; izvaja preproste ljudske rajalno-gibalne igre ter gibalno-glasovne, ritmične in pevske igre; izvaja preproste plesne in družabne plesne igre;
 - izvaja različne dejavnosti v ritmu z rokami, nogami; z različnimi rekviziti; ob glasbeni spremljavi;
 - izvaja različne igre, ki vsebujejo osnovne načine gibanja z žogo in baloni (poigravanje, nošenje, kotaljenje, vodenje, metanje, odbijanje, podajanje in lovljenje balonov in žog, različnih velikosti, oblike, teže, materiala in barve); z različnimi deli telesa; na mestu in v gibanju; s pomočjo različnih rekvizitov;
 - se igra ob vodi in v njej (različne igre z vodo, igre za prilagajanje na vodo, brez in z rekviziti); plavanje v poljubni tehniki; voda mu sega do prsi;
 - se vozi z različnimi otroškimi vozili, kot so tricikel, skiro in dvokolo;
 - sodeluje v različnih igrah na asfaltni površini, ledu (kotalkanje, rolanje, drsanje, hoja, drsenje in zaustavljanje; ob steni, samostojno, s pomočjo; med in pod ovirami; izvajanje različnih iger, poligoni);
 - se igra in giblje na snegu in s snegom brez in z rekviziti;
 - hodi v naravi (sprehodi v bližnjo in daljno okolico, orientacijski izleti, izleti);
 - vključuje se v sprostitvene dejavnosti.

Vzgojitelji oziroma učitelji glede na geografsko lego vrtca ter ostalih dejavnikov določajo intenziteto dejavnosti (npr. več dejavnosti na snegu bo imel vrtec, ki ima dane naravne možnosti – sneg v svojem okolišu).

2.3 PODROČJE GOVORA V PREDŠOLSKEM OBDOBJU

2.3.1 GOVOR PREDŠOLSKEGA OTROKA KOT POMEMBEN ELEMENT V OTROKOVEM RAZVOJU

Komunikacija pomeni medsebojno vplivanje in izmenjavo informacij dveh ali več ljudi. Ljudje smo socialna bitja, kar pomeni, da potrebujemo veliko stikov z drugimi ljudmi. Komunikacija je stalni spremljevalec vseh človekovih aktivnosti. Človek v procesu komunikacije na različne načine izraža svoje misli in občutke.

Na Zemlji je le človek dovolj razvito bitje, da je lahko razvil tako zapleten sistem sporazumevanja, kot je govor. Govor je tisto, kar sprejmemo od sogovorca, kadar ga poslušamo, in kar mu ponudimo, kadar govorimo sami. Pri govoru uporabljamo besede in povezave med besedami, da bi sogovorniku predstavili svoje misli, ideje, čustva, prepričanja, strahove ali težave. Zato je govor ena najpomembnejših človekovih lastnosti, je pomembno sredstvo sporazumevanja med ljudmi ter sredstvo socializacije in mišljenja. Že v drugem letu starosti postane pomembno sredstvo mišljenja.

Da bi lahko govorili, potrebujemo skupni simbolni verbalni sistem, to je jezik. Jezik je sistem, s pomočjo katerega se glasovi, besede, stavki povezujejo in kombinirajo ter postajajo nosilci različnih pomenov. Vsak jezik ima slovnico, melodijo in ritem, zapletene odkrite in prikrite pomene besed. Je torej proces, ki se odvija znotraj tistega, ki govori ali posluša: izbira ustreznih besed, motorično programiranje govoril in delov telesa, ki sodelujejo pri govoru, podobe, slovnica, ki izraža pomen, namera govora (Bežek, 2006).

Govorno izražanje je proces, pri katerem naši možgani opravijo težko delo: najprej morajo imeti predstavo o tem, kaj bomo povedali, potem iz skladišča besed potegniti tiste prave, vedeti, iz katerih glasov so sestavljene, kombinirati besede v stavke, jim dati pravilno zaporedje in jih slovnično preoblikovati, dati pravi čustveni ton, ustom in jeziku dati navodila za pravilno gibanje, da se ti glasovi ustvarijo, ter izvajati kontrolo nad celotno aktivnostjo. Ker je ta proces zelo zapleten, v njem že najmanjša napaka povzroči težave. Težave se lahko pokažejo kot siromašen besednjak, slaba sposobnost kombiniranja besed v povedi – nerodno izražanje, slab občutek za slovnico (Bežek, 2006).

Osnova za jezikovni razvoj je končana do približno 5. leta, vendar se govorno razumevanje in večšina govorjenja razvijata do smrti. Otroci, ki imajo razvite jezikovne sposobnosti in so spretni v izražanju, so učno uspešnejši, kar je razumljivo, saj je veliko šolskega znanja povezanega z zapornitvijo besed in besednimi

razlagami snovi. Otroci z jezikovnimi težavami imajo skoraj praviloma težave z branjem in s pisanjem, kar pomeni, da s težavo razumejo prebrano besedilo in posledično neradi oziroma manj radi berejo. Težave pri pisanju so povezane z nespretnostjo pri oblikovanju povedi, s težavami pri zapomnitvi besed, slovničnimi napakami, z zamenjavami podobnih glasov ipd.

V predšolskem obdobju otrok razvija svoje potenciale in postaja vse bolj socialno bitje. Za to obdobje je značilno osvajanje velikih količin znanja, razvijanje in izpopolnjevanje govora ter spoznavanje lastnega telesa in zavedanje samega sebe kot samostojne osebnosti.

2.3.2 GOVORNI RAZVOJ PREDŠOLSKEGA OTROKA

Razvoj govora je kontinuiran proces, ki poteka vse življenje, od rojstva do smrti. Pot do govora je dolga in ne vedno prav lahka. Za doseg cilja mnogo otrok potrebuje pomoč v obliki govornih spodbud, kot so pesmice, razlage, pogovori in pripovedovanja. Zato odrasli nosimo veliko mero odgovornosti, saj se ukvarjamo in družimo z njimi (Kranjc, 1999).

Na razvoj otrokovih govornih sposobnosti vplivajo štiri družbene skupine: družina, šola, vrstniki in delovno mesto. Najpomembnejše osebe pri razvoju otrokovega govora so najprej starši, ki lahko otrokov razvoj spremljajo v celoti od njegovega rojstva naprej, so mu zgled, se z njim pogovarjajo, igrajo, ob vstopu v vrtec pa zelo pomembna oseba v njegovem življenju postane vzgojiteljica, katere naloga je, da si prizadeva, da bi otrokov govor vsestransko razvijala (Bežek, 2006).

Dokaz, da človek absolutno potrebuje motivacijo oziroma spodbude za govorni razvoj, so tako imenovani »volčji otroci«, ki so bili najdeni pri volkuljah, ki so jih sicer dojile in ščitile, vendar jih niso mogle naučiti artikuliranega govora. Otrok mora dovolj zgodaj slišati človeško govorico, da je proces zorenja izenačen s procesom učenja, in šele takrat lahko pride do morebitnega posnemanja in vokalizacije (Kranjc, 1999).

Spodbujanje razvoja govora v predšolskem obdobju in njegovo načrtovanje nista samo stvar tako imenovane jezikovne vzgoje, temveč ponujata možnost povezovanja med različnimi dejavnostmi; vzgojiteljica lahko npr. tudi pri ostalih dejavnostih v vrtcu otroku daje govorni zgled ter tako neposredno vpliva na razvoj njegove jezikovne zmožnosti.

Na razvoj govora vplivajo tako zunanji kot notranji dejavniki, in sicer tako sociološki in socialni kot biološki in psihološki. Med zunanjimi dejavniki pomembno mesto zavzema govor odraslih, ki predstavlja otrokom zgled.

Razvoj govora predšolskega otroka delimo v dve fazi, in sicer predjezikovno in jezikovno. Predjezikovna faza traja zelo malo časa, dokler otrok ne obvlada uporabe verbalnih sredstev. Nadalje smo priča razvoju jezikovne faze. Od prvega leta dalje osvaja besede, slovnična pravila za njihovo pregibanje in tvorjenje, uči se pravil tvorjenja izrekov in besedil ter tako razvija svojo slovnično zmožnost. Istočasno se uči tudi pravil, kdaj in kako reagirati s katerim od jezikovnih sredstev, ki se jih je naučil, in tako pridobiva tudi sporazumevalno zmožnost (Marjanovič Umek in Zupančič, 2001).

Vsak predšolski otrok gre v svojem razvoju skozi določene stopnje in faze. Vrstni red razvoja govora je pri vseh otrocih enak, kar pomeni, da posamezne faze omogočijo določen napredek, s katerim ustvarijo pogoje za nadaljnji razvoj. Faze razvoja govora niso vezane na otrokovo starost, saj je potrebno poudariti, da ima vsak posameznik svoj tempo razvoja, ki je lahko hitrejši ali počasnejši. Z vzgojo in z ustreznimi spodbudami lahko pri otroku pospešimo počasnejša obdobja, ne moremo pa zamenjati vrstnega reda in biološke podlage, s katero otrok razpolaga. Otrok se uči govora v procesu interakcije svojih prirojenih jezikovnih sposobnosti z govornimi spodbudami iz okolja.

Govorni razvoj ter mejniki od rojstva do 12. meseca (predgovorna ali pripravljalna faza):

- Jok je otrokov prvi glas. Prve dni po rojstvu je brez izrazne vrednosti, kmalu pa postane otrokovo sredstvo izražanja različnih čustvenih stanj in notranje potrebe. Jok je nalezljiv in ko zajoka prvi novorojenček, se jok širi po sobi, dokler ne jočejo vsi.
- Ob koncu prvega oziroma na začetku drugega meseca se razvije gruljenje. To še ni govor v pravem pomenu besede, temveč gre za posebno obliko komunikacije, s katero nam otrok sporoča, da je zadovoljen, srečen, razburjen, lačen itn. Z gruljenjem se odziva na spodbude iz okolja.
- Okoli šestega meseca starosti se pojavi bebljanje. Je prva vokalizacija, ki vsebuje samoglasnike in soglasnike ter jih povezuje v zloge. Prevladujejo glasovi A, E, I v povezavi s soglasniki P, M, B, W (npr. wawa, baba, mama itn). Ko otroku govorimo, razlagamo, nas posluša, nato »odgovarja« z bebljanjem. To pomeni, da otrok v večji meri kontrolira govorilni aparat, to pa je velikega pomena za govorni razvoj.
- Ob koncu prvega leta starosti se začne izgovorjava po govornem vzorcu, ko se pričnejo iz otrokovih ust vse pogosteje slišati glasovi, ki so značilni za njegov materni jezik. Večina otrok izgovori prvo besedo med osmim in petnajstim mesecem, vendar to besedo razumejo že vsaj tri mesece pred aktivno uporabo. Prve besede so najpogosteje poimenovanja za ljudi in predmete iz neposredne bližine.

- Proti koncu prvega leta se razvije slušno dojetje. Dojenček razume govor prej, kot začne govoriti. Na razumevanje govora v veliki meri vplivajo starši, s tem ko se z otrokom pri vsakodnevnih opravih pogovarjajo.

Govorni razvoj ter mejniki od 12. do 18. meseca:

- Ob koncu prvega leta ali v začetku drugega leta starosti torej otrok izgovori prvo besedo. Prava beseda je skupina glasov, ki jih otrok izgovarja in imajo pomen. Sicer je teh pomenov v začetku mnogo, saj z eno besedo označuje različne predmete in osebe. Zelo težko opredelimo, kdaj je otrok povedal prvo besedo, ki ima pomen, saj gre pogosto za naključno povezovanje zlogov (npr. ta-ta, ma-ma, ti-ti itn.). Čeprav gre običajno le za posamezne besede, imajo le-te pomen stavka (beseda »mama« izrazi celo misel, in sicer »Mama, lačen sem« ali »Mama, pridi sem«). Razlike v zgodnjem besednjaku otrok so majhne, tako je prvih 50 besed, ki jih otroci uporabljajo, podobnih. Prve besede otroku omogočajo, da posreduje svoje misli in čustva ter istočasno vstopa v obdobje interakcije z ljudmi.
- Pojavi se žlobudranje, glasove in besede povezuje v govor, podoben jezikovnemu vzorcu. Všeč so mu rime, ki jih tudi sam poskuša izraziti.
- Otrok že sledi enostavnim navodilom, kot so »Prinesi mamici skodelico« ali »Pridi k meni«. Razume besede, ki označujejo člane družine, živali, igrače in 5 do 50 teh besed tudi uporablja. Prepozna vse več delov telesa, če jih kdo poimenuje (npr. »Pokaži, kje imaš nosek«).
- Začne uporabljati nekaj dvobesednih povedi (npr. »Mami pa-pa«). Njegov govor je 25-odstotno razumljiv. Viden je napredek v artikulaciji. Pozornost odraslih poskuša pritegniti z uporabljanjem gest.

Govorni razvoj ter mejniki od 18. meseca do 2. leta:

- Otrok govori od 50 do 300 različnih besed ter poimenuje vse v družinskem okolju. Sebe pogosto imenuje z »mi«. Uporablja besedi »prosim« in »hvala«, če se besedi uporabljata v njegovi družini. Otrok misli, da vsakdo vidi stvari tako kot on (ko si pokrije oči in ne vidi, misli, da ga tudi mi ne vidimo).
- Pogosto sprašuje, kaj je to, zakaj. Zelo rad posluša zgodbe o sebi in družini ter sam poje. Gleda knjige in poimenuje poznane predmete.
- Njegov govor je 65-odstotno razumljiv. Razume enostavna navodila in vprašanja.
- Med približno 18. in 20. mesecem se pojavi kvalitativni napredek, ko otrok začne sestavljati besede v stavke. V prvih dvobesednih stavkih uporablja le semantične, »vsebinske« besede (samostalniki, glagoli), izpušča pa funkcionalne besede (predlogi, vezniki, zaimki, pomožni glagoli). Tak govor imenujemo telegrafski. Otroci so sposobni sestavljati dvobesedne povedi, ne zmorejo pa le-teh združiti v eno, ker še ne poznajo besediloslovnih postopkov (npr. Stric. Glej strica. Stric pes. – Glej strica, ki ima psa.).

Govorni razvoj ter mejniki od 2. do 3. leta:

- Otrok se počasi uči slovnične strukture stavka, večja se število prostih in zloženih stavkov. Po drugem letu starosti govorimo o prvi in pravi strukturi otrokovega stavka. Do sedaj je šlo le za nizanje preprostih besed. To pomeni, da stavka ne določajo le elementi, ki ga sestavljajo, temveč tudi medsebojni odnosi besed. V tem obdobju se razvija raznolikost in kompleksnost stavkov, saj sama dolžina stavka še ne pomeni večje govorne zrelosti.
- Otrok poskuša z novimi glasovi, vendar artikulacija zaostaja za besednjakom. Govor otrok je 80-odstotno razumljiv. Pogosto izpušča zadnji soglasnik, žlobudranje počasi upada, uporablja že kategorije časa. Uporablja tudi razširjene samostalniške fraze (npr. rjav pes). Tvori nikalne stavke z dodajanjem besede »ne«. Veliko sprašuje »Kaj delaš«, »Kaj je to«, »Kje je«.
- Pri treh letih razume 300 do 1000 besed in odgovarja na različne ukaze, ki vsebujejo predloge na, pod, gor itn.
- Govori o poznanih stvareh, dogodkih, ljudeh, ki niso prisotni ter o dejavnostih drugih. Odgovarjati začne na enostavna vprašanja. Postavlja vedno več vprašanj, vezanih na prepoznavanje predmetov in ljudi ter na lokacijo. Poziva k pozornosti do sebe, predmetov, dogodkov. Sprašuje po stvareh, ki jih ni in tistih, ki si jih želi,.

Govorni razvoj ter mejniki od 3. do 4. leta:

- V času od tretjega do četrtega leta otrok uporablja kratke stavke, sestavljene iz treh do štirih besed, ker je tudi njegov besedni zaklad skromen. Pojavljajo se že večstavčne povedi.
- Razumljivost povedanega je blizu 95-odstotna. Pogosta je pomanjkljiva artikulacija »l« in »r«. Otrok uporablja predvsem samostalnike in glagole. Druge besedne vrste še niso pogoste v otroškem besedišču. Obvlada odvisne stavke z da, saj in če. Prepozna množino, spol, pridevnike. Razume sestavljene stavke.

Govorni razvoj ter mejniki od 4. do 5. leta:

- Od četrtega leta dalje otrok že uporablja daljše stavke, sestavljene iz šest do osem besed. Uporablja že vse besedne vrste, tako da se njegov način izražanja približuje načinu izražanja odraslih.
- Okrog četrtega leta starosti otrok začne razumevati vzročnost, zato začne uporabljati vprašalnice zakaj, kako, kdaj, kdo, koliko. Uporablja predloge na, v, pod, nad ter svojilne pridevnike njen, njihov, otrokov. Uporablja tudi pretekli čas.
- Z razvojem se besedni red stalno izboljšuje, tako da otrok postopno uspešneje obvladuje smiselno zvezo besed v stavku.
- Pripoveduje sestavljene povedi in pri tem spreminja ton glasu, da bi se prilagodil poslušalčevi stopnji razumevanja. Recitira in poje enostavne pesmi.

- Brez problemov zna povedati svoje ime in priimek, spol, bratovo ali sestrično ime, številko telefona.

Govorni razvoj ter mejniki od 5. do 6. leta:

- Pet- do šestletni otrok si rad izmišlja zgodbe, v katere vplete tudi neresnične dogodke in pretiravanja. Uporablja še situacijski govor, ki ob koncu predšolske dobe prehaja h kontekstnemu govoru z dodajanjem samostalnikov k zaimkom, a tudi z naknadnim pojasnjevanjem situacije. Na razvoj jezika zelo vplivajo pravljice in pripovedke, ki jih otrok okrog šestega leta zelo rad posluša.
- Sintaksa je ustrezna pri šestih letih. Govor je pri večini otrok tekoč in skorajda 100-odstotno razumljiv. Otrok lahko izraža časovne odnose. Razume 2500 do 3000 besed ter uporabo ednine in množine.
- Prepozna humor, saj tudi sam že sestavlja enostavne šale in uganke. Pove ime kraja, kjer živi, rojstni datum, imena staršev, sam se pogovarja po telefonu.

Govorni razvoj ter mejniki od 6. do 7. leta:

- Otrok je na prehodu iz preoperativnega na konkretno operativno mišljenje in govor postaja vedno bolj element mišljenja. Govor šest- do sedemletnega otroka je podoben govoru odraslih oseb, saj je razvoj sintakse materne jezika v grobem zaključen.
- V tem obdobju je otrok zelo klepetav, uči se oblikovati vse vrste vprašalnih, nikalnih povedi, hkrati pa je zelo ustvarjalen pri uporabi jezika.

2.3.3 OPREDELITEV PODROČJA JEZIKA S STRANI KURIKULA ZA VRTCE

Kurikulum za vrtce (1999) navaja, da je za vidike razvoja jezika, kot je npr. zmožnost govornega izražanja in poslušanja, dolgo veljalo, da jih človek oziroma otrok pridobi naravno, torej z razvojem kognitivnih zmožnosti, pri čemer naj njegov osebni angažma ne bi bil nujno potreben. Sodobne raziskave pa kažejo, da navedene domneve niso čisto resnične. Tudi govoriti in poslušati se je potrebno naučiti, tako kot pisati in brati.

Predšolsko obdobje kot najpomembnejše obdobje za razvoj govora vključuje široko polje sodelovanja in komunikacije z odraslimi, otroki, seznanjanje s pisnim jezikom in spoznavanje nacionalne in svetovne književnosti oziroma lastne in tuje kulture. Otrok se v tem obdobju uči izražati izkušnje, čustva, misli in poskuša razumeti sporočila drugih.

Po kurikulumu naj bi se otrok učil jezika ob poslušanju vsakdanjih pogovorov in pripovedovanja literarnih besedil, ob poslušanju glasnega branja odraslih, s pripovedovanjem, opisovanjem, ob rabi jezika v domišljijah, dramtizacijah, izmišljanju zgodbic in pesmic, ob učenju otrok od otrok, in sicer v različnih socialnih igrah, pravljičah, izštevankah, rimah, šaljkah, ugankah, besednih igrah itn.

Otroci morajo imeti možnost, da jih seznanimo z nekaterimi jezikovnimi spoznanji, predstavimo razlike med socialnimi zvrstmi ali registri, jeziki, jezikovnimi skupinami itn.

2.3.3.1 GLOBALNI CILJI

Temeljni cilj je razumevanje jezika kot temelja lastne identitete. Kurikulum navaja še naslednje:

- jezik kot objekt igre,
- zavedanje obstoja lastnega in drugih jezikov ter lastne in drugih kultur,
- poslušanje, razumevanje in doživljanje jezika,
- doživljanje in spoznavanje temeljnih literarnih del za otroke,
- razvijanje jezika z vidika moralno-etične dimenzije,
- spodbujanje ustvarjalnosti,
- razvijanje neverbalnih komunikacijskih spretnosti,
- spodbujanje jezikovne zmožnosti (artikulacija, besednjak, besedila, komunikacija itn.),
- spoznavanje simbolov pisnega jezika,
- doživljanje statusa slovenskega jezika kot državnega jezika.

2.3.3.2 CILJI

Kurikulum (1999) za področje jezika navaja naslednje cilje:

- Otrok v vsakdanji komunikaciji posluša jezik in je vključen v komunikacijske procese z otroki in odraslimi (neverbalna in verbalna komunikacija, kultura komunikacije, stili komunikacije, vljudnost).
- Otrok v vsakdanji komunikaciji razvija sposobnost ločevanja (prepoznavanja) med narečjem/pogovornim jezikom in knjižnim govornim jezikom.
- Otrok se izraža s kretnjami in gibi telesa.
- Otrok razvija zmožnost odzivanja na neverbalno izražanje želja in predlogov drugih.
- Otrok razvija jezikovno zmožnost v različnih funkcijah in položajih ob vsakodnevnih dejavnostih ter v različnih socialnih situacijah.

- Ob poslušanju in pripovedovanju pravljic ter drugih literarnih del razvija zmožnost domišljajske rabe jezika, spoznava moralno-etične dimenzije, s književno osebo se identificira ter doživlja književno dogajanje.
- Otrok prepozna, uživa in se zabava v nesmiselnih zgodbah, rimah, različnih glasovnih in besednih igrar, šalah ter pri tem doživlja zvočnost in ritem.
- Otrok razvija jezik na vseh jezikovnih ravneh (od glasoslovne in oblikoslovne do skladenjske in pomenoslovne).
- Otrok doživlja in spoznava verbalno komunikacijo kot vir ugodja, zabave in reševanja problemov.
- Otrok razvija predbralne in predpisalne sposobnosti in spretnosti.
- Otrok razvija sposobnost miselnega in čustvenega sodelovanja v literarnem svetu.
- Otrok posluša različne literarne zvrsti ter spoznava razlike in podobnosti med njimi.
- Otrok spoznava besedo, knjigo kot vir informacij.
- Otrok ob knjigi doživlja ugodje, veselje, zabavo, povezuje estetsko in fizično ugodje ter pridobiva pozitiven odnos do literature.
- Otrok razvija sposobnost domišljajskega sooblikovanja in doživljanja literarnega sveta.
- Otrok se uči samostojno pripovedovati.
- Otrok razvija sposobnost rabe jezika v povezavi z mišljenjem pri oblikovanju predpojmovnih struktur (število, količina, teža, prostor, čas) in pri medosebnih odnosih.
- Otrok se ustvarjalno izraža v jeziku.

2.3.3.3 PRIMERI DEJAVNOSTI

V Kurikulu za vrtce (1999) so zapisani cilji, ki predstavljajo usmeritve za delo. Predlagane dejavnosti ter navodila za njihovo izpeljavo predstavljajo različne poti in načine uresničevanja ciljev ter pomenijo strokovno ponudbo vzgojiteljici, ki sama presodi, katere vsebine oziroma dejavnosti bo izbrala ter kdaj in na kakšen način jih bo izvedla.

Pisanje pisma (vabila):

Vzgojiteljica pove cilj te dejavnosti (kaj bi zapisali/narisali na vabilo na zabavo). Na list oziroma plakat piše vse, kar otroci rečejo. Otroke spodbuja, da sami raziščejo rešitve v okolju (npr. ali bosta starša dobila vabilo, ali moram z njim še kaj storiti), usmerja potek dejavnosti ter hkrati spodbuja otroke k izmenjavi mnenj, k pogajanju. Navodila morajo biti razumljiva in jasna. Vsak otrok ima svojo vlogo ob nalogi. Nekateri otroci potrebujejo nasvete med delom ali po njem. Vzgojiteljica mora biti vedno na voljo, vendar ne sme vsiljevati svojih rešitev. Otroci primerjajo svoje z

izdelki drugih otrok ter tako razvijajo zmožnost opazovanja, analiziranja in utemeljevanja svojih idej.

Knjižna vzgoja:

Preko revij, leksikonov, videokaset, geografskih kart otroci ugotavljajo funkcijo različnih virov in spoznavajo, zakaj jih je smiselno uporabljati. Pri knjižni vzgoji se lahko razvijejo dejavnosti, ki so povezane z drugimi dejavnostmi: med sprehodom po gozdu uporabljamo žepni priročnik, da poiščemo imena rastlin in živali, po sprehodu pa ob poslušanju avdiokasete prepoznavamo petje različnih ptic, ki smo jih slišali v gozdu.

Sporazumevalne dejavnosti:

V mislih imamo vse štiri osnovne dejavnosti: govorjenje in poslušanje, branje in pisanje. Najprej so otroci aktivni pri prvih dveh dejavnostih, nato pa tudi pri branju in pisanju.

Kadar otrok izgovorja nepopolne stavke, vzgojiteljica stavek ponovi in pri tem doda besede, ki jih je otrok izpustil. Otroci morajo imeti čim več priložnosti za sodelovanje v govorni komunikaciji v naravnih situacijah. Komunikacija je uspešna le, če udeleženci v komunikacijskem procesu tudi poslušajo sogovorca. Pravil sporazumevanja se naučijo, šele ko znajo poslušati druge in prevzemati vloge (brez skakanja v besedo). Pot do tega pa je dolga. Vzgojiteljica mora vsakemu otroku omogočiti, da dobi vlogo govorca, za kar je nujno potrebno organizirati igro in druge dejavnosti v malih skupinah oziroma parih.

2.3.3.4 PRIMERI DEJAVNOSTI OD 1. DO 3. LETA

V Kurikulu za vrtce (1999) so navedeni naslednji primeri dejavnosti otrok od 1. do 3. leta:

- v vrtcu se otrok v vsakdanji komunikaciji srečuje z različnimi socialnimi zvrstmi slovenskega jezika;
- v vsakdanji komunikaciji je priča različnim situacijam, v katerih je slovenski jezik samoumeven v vseh formalnih in neformalnih govornih položajih;
- posluša svoji starosti primerne pravljice, zgodbice, uganke, pesmice ter pripovedi o dogodkih;
- sodeluje v igrich s prsti, v akcijskih igrich (npr. Biba leze, biba gre), bibarijah, preprostih skupinskih in individualnih plesih, rajalnih igrach;
- komunicira z otroki in odraslimi s pomočjo očesnega stika in gibov;
- igra se z glasovi;

- tvori prve večbesedne stavke, tvori nove besede in stavčne vzorce, odziva se na pozive, sam začne pogovor, kadar mu to ustreza, uvaja svoje teme, postavlja vprašanja in odgovarja nanje;
- komunicira z otroki v skupini;
- igra se jezikovne igrice;
- seznanja se s knjigami, tako z leposlovnimi kot s priročniki;
- posluša preproste zgodbe in se z odraslimi pogovarja o predmetih na slikah in v okolju;
- pripoveduje in prepeva uganke, izštevance, rime, kratke pesmice in zgodbe, v katerih se deli besedila ponavljajo in ki si jih izmisli sam ali pa jih ponavlja;
- aktivno rešuje probleme v procesu jezikovne komunikacije;
- s pomočjo knjig in drugih oblik tiska, ki so mu ves čas na voljo, da se z njimi igra in jih »bere«, spoznava vlogo simbolov in pisnega jezika;
- preizkuša zanj nove oblike verbalne komunikacije;
- doživlja ritem besed, glasbe in pesmi.

2.3.3.5 PRIMERI DEJAVNOSTI OD 3. DO 6. LETA

V Kurikulu za vrtce (1999) so navedeni naslednji primeri dejavnosti otrok od 3. do 6. leta:

- v vsakdanji komunikaciji je otrok priča različnim situacijam, v katerih se uporablja slovenski jezik, hkrati pa dobi informacijo o tem, da na drugih področjih obstajajo drugi jeziki;
- posluša pravljice, zgodbe, uganke, pesmice. Vsebine doživlja prek različnih, avdio- in videomedijev, obišče gledališko predstavo (igrano in lutkovno), obišče filmsko predstavo, gleda risanke, obiskuje splošno knjižnico;
- razlikuje med govornimi zvrstmi, ki so primerne za konkreten govorni položaj (knjižni govorni jezik – narečje), in njihovimi funkcijami v vsakdanjem življenju;
- v vsakdanji komunikaciji je priča razširitvi uporabe knjižnega jezika na večje število govornih položajev;
- v vsakdanji komunikaciji spoznava razlike med knjižnim jezikom in svojim narečjem ob konkretnih primerih, ki se pojavljajo v komunikaciji;
- izvaja dejavnosti, v katerih po svojih željah v simbolni igri in igri vlog posnema in igra osebe, živali, predmete;
- sodeluje v različnih govornih položajih, začne pogovor, vpeljuje nove teme; se igra in zabava z besedami in strukturami, sprašuje, se pogaja;
- sodeluje v komunikaciji v manjših skupinah ali v parih ter v komunikaciji z odraslimi in otroki;
- posluša odraslega in otroka, posluša avdio- in gleda videogradivo z raznovrstnimi literarnimi besedili tudi iz aktualne otroške kulture;

- samostojno pripoveduje zgodbice, jih obnavlja in si izmišlja svoje;
- samostojno ustvarja knjigo, strip;
- sodeluje v različnih družabnih in didaktičnih igrah, ki spodbujajo bogatenje besednega zaklada, obnavljanje in izmišljanje zgodb;
- ob poslušanju in lastnem pripovedovanju doživlja ritem besed, glasbe in pesmi;
- igra se z glasovi in s črkami;
- spoznava pisni jezik in njegovo vlogo;
- spoznava, da je mogoče izgovorjene besede zapisati in jih nato znova prebrati;
- uporablja različne vrste simbolov, s katerimi izraža svoje misli.

3. CILJI

Glede na predmet in problem sta cilja diplomskega dela naslednja:

- predstaviti možnosti medpodročnega povezovanja med področjem gibanja in jezika (govora);
- predstaviti primere dejavnosti, ki jih lahko uporabimo pri medpodročni povezavi gibanja in govora pri predšolskih otrocih.

4. METODE DELA

Diplomsko delo je monografsko delo, pri katerem smo uporabili deskriptivno metodo dela. Z nalogo bomo prikazali možnosti medpodročnega povezovanja področja gibanja in jezika oziroma govora. Uporabljena je bila predvsem domača literatura ter internetne strani. V pomoč so nam bile izkušnje, pridobljene na različnih dejavnostih pri poučevanju predšolskih otrok.

5 MEDPODROČNO POVEZOVANJE GIBALNIH IN GOVORNIH VSEBIN

5.1 SKUPNA IZHODIŠČA

Prijetno vzdušje, veliko glasbe, ustvarjanje zvokov ter gibanje ob petju in govoru pripomorejo, da je otrok srečen in usposobljen za preskoke v svojem razvoju. Od otrok ne moremo zahtevati, da le ponavljajo igre za nami, temveč jim prepustimo lastno ustvarjalnost pri reševanju problemov. To je eden izmed pomembnejših pogojev, če želimo, da se bo otrok sproščeno obnašal. Otroke nato še dodatno motiviramo z iskanjem veselih vsebin, ki nas obdajajo (pričakovanje praznikov, lepota narave, toplina domačega kraja itd.), istočasno spodbujajo gibanje in govor ter dvigujejo razpoloženje. Otroku osvajanje novega znanja približamo z igro, ki je primerna njihovemu razvojnemu obdobju.

Vaje so sestavljene za ozvenjanje glasov v govoru, za slušno razlikovanje glasov, za kinestetično zavedanje glasov, za zavedanje lastnega telesa v prostoru, za pripravo na glavni del ure ter za razvoj gibalnih spretnosti v glavnem delu ure. Z ritmičnim gibanjem spontano sprožimo večje zaznave in spodbujamo izgovorjavo glasu. V predšolski dobi spodbujamo komunikacijo in govor otrok s pomočjo igre in gibanja, saj se otroci, ki manj govorijo, z gibanjem v igri lažje sprostijo, skupina jih tako lažje potegne za seboj in hitreje se počutijo sprejete ter bolj samozavestne. Hkrati pa igra otroke spodbuja k aktivnosti, jim omogoča veliko lastnih pobud in ustvarjalnosti, jih uči posredovati svoja občutja in sprejemati občutja drugih.

Govor je širok pojem in besede, ki so temelj komunikacije, so že dogovorjeni znaki. V komunikaciji je prvotna gesta gib, ki govor ves čas spremlja in ga podpira. Govor zahteva zelo kompleksno gibalno dejavnost, ki omogoča normalen razvoj govora. Gibalni in govorni razvoj sta povezana, saj je govor tudi gibalna dejavnost, ki je odvisna od uravnavanja mišičnega tonusa. Kontrola drže, gibljivost trupa in glave vpliva na dihanje in dobro gibljivost govornih organov. Fina motorika in kompleksni gibi govornih organov se težko razvijejo brez predhodno in vzporedno razvijajočega gibanja celega telesa. Vsak glas ima v sebi lasten gib velike motorike, gibanja celega telesa. Ritem, prostor, kvaliteta giba, čas, dinamika gibanja – vse to oblikuje gibanje v celostno komunikacijo in govor (Lesjak Skrt, 2008).

Z vnašanjem giba v učno-vzgojni proces ustvarjamo sproščeno počutje in tako olajšujemo vzgojno-izobraževalno delo. Gibalne igre imajo velik socializacijski pomen, saj se otrok ob dogovorjenih pravilih igre ter skozi prostorsko in gibalno obliko vključuje v skupino, vključujoč govor ali petje kot verbalno komunikacijo ter gibalni motiv in telesni stik kot neverbalno komunikacijo.

Izbrane gibalne ter rajalne igre pomagajo otroku k hitrejšemu govornemu razvoju in lažjemu vključevanju med vrstnike. Opravljanje ritmičnih gibalnih dejavnosti sočasno z igranjem z glasovi, petjem pesmi in plesom pripomorejo k urjenju specifičnih jezikovnih zmožnosti. Igranje z rimami, ki jih otroci spremljajo npr. s ploskanjem ali topotanjem, pomagajo otrokom spoznati ritmične variacije, ki se pojavljajo pri govoru.

Gibanje je prvotna oblika izražanja človeka in predstavlja osnovni človekov komunikacijski sistem. Je sposobnost sprejemanja različnih zunanjih stimulacij ter uravnavanje le-teh z notranjimi gibalnimi spodbudami. Čim več se je otrok sposoben gibati, tem večje območje osvaja in toliko več je sposoben dojemati.

Glas je vedno spremljan z gibanjem, zato je glas veliko lažje pridobiti ob gibanju. Na ta način si ga otrok lažje zapomni, še posebej če so vključene še druge motivacije. Barbara Kremžar opredeljuje človekov govor kot visoko diferencirano motorično in kognitivno sposobnost, povezano s senzomotoričnimi integracijskimi procesi. Govor je motorična dejavnost, ki je odvisna od živčno-mišičnega uravnavanja. Senzomotorična integracija izhaja iz razvojno-nevrološke povezanosti sistema za vzdrževanje telesnega položaja in pridobivanje zvočnih valovanj. To omogoča prostorska povezanost sistema za ravnotežje in sluha v notranjem ušesu (Lesjak Skrt, 2008). Oba sistema se namreč odzivata na vibracijske dražljaje. Obstaja tudi povezanost centrov za govor in ročno motoriko, ki omogoča vzporeden medsebojni vpliv in tako vodi v smiselno gibalno planiranje. Za razvoj in spodbujanje komunikacijskih sposobnosti je potrebna gibalna vzgoja, ki otroku omogoča osvajati gibljivost govoril. Za izvajanje glasov je namreč potrebna moč govornih organov, dihal, zadrževanje posamezne pozicije govoril ter primerna gibljivost ustnic in jezika. Brez ustrezne mišične moči in urejenih globinskih občutenj ima otrok skoraj zagotovo težave v govornem izražanju.

Če želi otrok oblikovati glasove, mora osvojiti določene spretnosti. Zaradi zavedanja sebe v gibanju se otroku povečajo kinestetični občutki v mišicah ter gibalni spomin, ki je kasneje opora govornemu spominu (Lesjak Skrt, 2008). Otroku ob gibih preide iz neverbalne komunikacije v glasovno izražanje ob gibih ter kasneje v verbalni govor. Usklajenost gibanja s poslušanjem poveča slušne zaznave.

Zavedanje sebe v gibanju je ključnega pomena pri natančni izgovorjavi ter za fonološko zavedanje besed. Določena gibanja so v oporo pri pridobivanju posameznih glasov. Gib je torej glasu opora, bodisi kot dogovorjeni znak ali naravno gibanje. Pri oblikovanju glasu sodelujejo različne mišične skupine, vsak glas pa ima določeno napetost in mehkobo. Za razvoj glasu je pomemben položaj celega telesa, količina izdiha in razvijanje pljučne kapacitete (Lesjak Skrt, 2008).

Gibanje v prostoru otroku omogoča razvijanje novih občutkov in zaznav telesa v prostoru, zavedanje sebe ter zavedanje drugih v gibanju. Ob izražanju z gibi pridejo na dan notranje napetosti otrok. Glasba in gibanje sta torej ventila za lažje izražanje čustev in odpirata poti medsebojni komunikaciji.

6. PRIMERI GIBALNIH DEJAVNOSTI IN IGER Z VKLJUČENIMI GOVORNIMI SPODBUDAMI

Gibalne dejavnosti in igre, ki so predstavljene v nadaljevanju diplomskega dela, so oblikovane tako, da omogočajo razvijanje govornih in gibalnih spretnosti hkrati. Učenje glasov je torej podkrepljeno z gibanjem in obratno. Vaje doprinesejo k otrokovemu gibalnemu ter glasovno-govornemu razvoju.

Spodbujajo:

- razvoj otrokovih motoričnih sposobnosti,
- motoriko govoril, tj. gibljivih delov artikulacijskih organov, kot so usta, jezik, mehko nebo in spodnja čeljust,
- pravilno artikulacijo ali izreko glasov,
- avditivno percepcijo ali slušno zaznavo določenega posameznega fonema ali glasu in slušno diskriminacijo, ki pomeni razlikovanje od drugih glasov.

Celostno učenje, s katerim otroci glas zaznavajo slušno, vidno ter kinestetično z gibanjem, je osnovni metodični multisenzorni pristop, ob katerem so otroci najuspešnejši. Temelji na igri, ki omogoča aktivno učenje ter hkrati spodbuja in razvija socialne odnose med vrstniki. To, kar otroci osvojijo s čustvi, kjer so prisotne še gibalne zaznave ter njihova lastna aktivnost in ustvarjalnost, hitreje osvojijo in si laže zapomnijo.

6.1 GIBALNO-GLASOVNE VAJE ZA PODROČJE SAMOGLASNIKOV

1. vaja

ZEHANJE

Cilj: ogrevanje telesa, sproščanje, razvijanje koordinacije gibanja celega telesa, zavedanje prostora, zavedanje lastnega telesa, navajanje na dihanje z diafragmo ali trebušno prepono z globokim vdihom in izdihom, zavestna kontrola trebušne prepone.

Uvrstitev v vadbeno enoto: uvodni del (ogrevanje) ali sklepni del (sproščanje).

Športni pripomočki, igrala: /

Pomagala: /

Opis vaje:

Otroci se pretegujejo na vse strani ter istočasno zehajo z vdihom s široko odprtimi usti, zadržujejo dih ter izdihnejo s polglasnikom. Tako jih navadimo na poglobljeno fiziološko dihanje s preponsko tehniko.

2. vaja

GLAS A

Cilj: ogrevanje telesa, razvijanje koordinacije gibanja celega telesa, zavedanje prostora, zavedanje lastnega telesa, spodbujanje napetosti mišic v trebušni preponi, ozvenjanje glasu A, ozaveščanje kinestetičnih občutkov pri odpori ust.

Uvrstitev v vadbeno enoto: uvodni del (ogrevanje).

Športni pripomočki, igrala: /

Pomagala: /

Opis vaje:

Otroci v stoji razkoračno preidejo iz priročnja preko odročnja do širokega vzročnja s sočasno izreko glasu A. Pri tem poudarimo odprtost ust. Iz vzročnja se vrnejo v priročnje. To ponovijo večkrat.

Vokal A izgovarjamo s široko odprtimi usti. Jezik pomaknemo iz njegove nevtralne lege malo nazaj in rahlo izbočimo njegov hrbet. Glasilki nihata (Fajfar, 1996).

3. vaja

GLAS E

Cilj: ogrevanje telesa, razvijanje koordinacije gibanja celega telesa, zavedanje prostora, zavedanje lastnega telesa, spodbujanje napetosti mišic v trebušni preponi, spodbujanje sodelovanja v paru, ozvenjanje glasu E, ozaveščanje kinestetičnih občutkov pri oblikovanju širokega raztega ust.

Uvrstitev v vadbeno enoto: uvodni del (ogrevanje).

Športni pripomočki, igrala: /

Pomagala: /

Opis vaje:

Otroci se v parih primejo za roke v predročnju ter jih odročijo s sočasno izreko vokala E. Ob odročnju posledično zblížajo telesa. Ko se vračajo v začetni položaj se oddaljijo. Pri tem poudarimo razteg ust. To ponovijo večkrat.

Vokal E izgovarjamo podobno kakor vokal I, le da ustnici nimata tako podolgovate špranje, imata pa manj ostre kote. Ustnici nista tako močno pritegnjeni k zobem kakor pri I (Fajfar, 1996).

4. vaja

GLAS I

Cilj: ogrevanje telesa, razvijanje koordinacije gibanja celega telesa, zavedanje prostora, zavedanje lastnega telesa, spodbujanje napetosti mišic v trebušni preponi, ozvenjanje glasu I, ozaveščanje raztega ust.

Uvrstitev v vadbeno enoto: uvodni del (ogrevanje).

Športni pripomočki, igrala: /

Pomagala: /

Opis vaje:

Otroci v stoji razkoračno (širina bokov) skozi vdih iz priročenja maksimalno vzročijo roke. V izdihu z dvignjenimi rokami ter s kazalcem usmerjenim navzgor izrečejo glas I. Pri tem poudarimo razteg ust. Iz vzročenja se vrnejo v priročenje. To ponovijo večkrat.

Vokal I izgovarjamo tako, da z ustnicama oblikujemo podolgovato špranjo z zelo ostrimi koti in jo pritegnemo k zobem. Prednji del jezika vbočimo proti prednjemu delu trdega neba. Glasilki nihata (Fajfar, 1996).

5. vaja

GLAS O

Cilj: ogrevanje telesa, razvijanje koordinacije gibanja zgornjih okončin, zavedanje prostora, zavedanje lastnega telesa, spodbujanje napetosti mišic v trebušni preponi, ozvenjanje glasu O, ozaveščanje zaokrožene pozicije ust.

Uvrstitev v vadbeno enoto: uvodni del (ogrevanje).

Športni pripomočki, igrala: /

Pomagala: /

Opis vaje:

Otroci iz predročnja (le-ta predstavlja obliko črke O) odročijo roke ter se vrnejo v začetni položaj. Ob tem sočasno izgovarjajo glas O v obe smeri. Pri tem poudarimo okrogolino ust. To ponovijo večkrat.

Vokal O izgovarjamo z rahlo zaokroženima ustnicama. Zadnji del jezika rahlo dvignemo proti mehjemu nebu. Glasilki nihata (Fajfar, 1996).

6. vaja

GLAS U

Cilj: ogrevanje telesa, razvijanje koordinacije gibanja celega telesa, zavedanje prostora, zavedanje lastnega telesa, razvijanje moči nog, spodbujanje napetosti mišic v trebušni preponi, ozvenjanje glasu U, ozaveščanje našobljenosti ust.

Uvrstitev v vadbeno enoto: uvodni del (ogrevanje).

Športni pripomočki, igrala: /

Pomagala: /

Opis vaje:

Otroci iz stoječega vzročnega položaja počepnejo z glasom U ter hkrati pokrčijo roke predse. Pri tem poudarimo našobljenost ust. Z iztegom se vrnejo v začetni položaj. To ponovijo večkrat.

Vokal U izgovarjamo z zelo zaokroženima in izbočenima ustnicama. Zadnji del jezika dvignemo k mehjemu nebu. Glasilki nihata (Fajfar, 1996).

S prvimi šestimi gibalnimi dejavnostmi poskušamo otrokom povečati moč izdihov ter spodbujamo pravilnejšo in jasnejšo izgovorjavo vokalov. Z iskanjem določenih položajev telesa postane vdih dovolj globok, da se zrak ob novem gibalnem položaju iztisne z večjo jakostjo v močnejši izdih, ki ga s pravilno artikulacijo oblikujemo v zvok. Preko makro giba telesa otrok ozavešča in utrjuje mikro gib ust, ki predstavljajo s področja govornega aparata gibljivi del artikulacijskega organa. Otroke istočasno ogrejemo ter jih pripravimo na glavni del ure.

6.2 GIBALNO-GLASOVNE VAJE ZA PODROČJE SOGLASNIKOV

7. vaja

PA-PA-PA, PI-PI-PI, PO-PO-PO – GLAS P (ustnični zapornik)

Cilj: sproščeno izvajanje hoje, razvijanje koordinacije gibanja celega telesa, orientacija v prostoru, zavedanje prostora, spodbujanje pozornosti, utrjevanje glasu P.

Uvrstitev v vadbeno enoto: glavni del.

Športni pripomočki, igrala: /

Pomagala: /

Opis vaje:

Otroci se gibljejo po prostoru in sicer ob izgovorjavi PA-PA-PA naprej, PI-PI-PI nazaj ter PO-PO-PO vstran ter se hkrati poskušajo izogibati drug drugega. Če se med seboj dotaknejo, morata oba udeležena narediti 2 počepa.

Ustnici sta stisnjeni in zapirata pot izdišnemu zraku. Izdišni zrak se za zaporo zgoščuje. Ko je dovolj zgoščen, s silo ustnici odpre in nastane glas P. Jezik je v nevtralni legi. Glasilki sta razmaknjeni (Fajfar, 1996).

8. vaja

BALONI – GLAS B (ustnični zapornik)

Cilj: sproščeno izvajanje teka, razvijanje orientacije v prostoru, zavedanje prostora, izboljšanje reakcijskega časa, sodelovanje v skupini, lastna ustvarjalnost, izboljšanje moči izpiha, utrjevanje zvena glasu B.

Uvrstitev v vadbeno enoto: glavni del.

Športni pripomočki, igrala: baloni (lažje napihljivi).

Pomagala: /

Opis vaje:

I. del: Otroci stojijo prosto po prostoru ter napihujejo balone – dečki imajo modre balone, deklice rdeče balone. Na znak vzgojiteljice otroci spustijo nezavezane napihnjene balone v zrak in poskušajo čim hitreje dobiti balon, ki se po barvi razlikuje

od predhodnega – dečki rdeče, deklice modre balone. Na znak vzgojiteljice pričnejo ponovno napihovati.

II. del: Vzgojiteljica pripoveduje izštevanko:

BIBA BI,
BUBA BA,
BALON BALONU SE BAHA. Otroci oblikujejo krog in se vrtijo.

BO BO BO,
BU BU BU, Zaustavijo se in stopijo v krog ter se
BI BI BI, na znak »BOOOM« spustijo.
BOOOM!

ENA, DVA, TRI, Čim hitreje poiščejo skrito mesto.
KDO SE ME BOJI?

Pri izreki soglasnika B sta slabša stisk ustnic in eksplozija izdišnega zraka. Ustnici sta mehko zaprti. Jezik je v nevtralni legi. Glasilki nihata, dokler zgoščen zrak ustnic ne razmakne (Fajfar, 1996).

9. vaja

TETA META – GLAS T (zobni zapornik)

Cilj: razvijanje koordinacije celega telesa, zavedanje prostora, razvijanje orientacije v prostoru, razvijanje občutka za sodelovanje v skupini, utrjevanje glasu T.

Uvrstitev v vadbeno enoto: glavni del.

Športni pripomočki, igrala: /

Pomagala: metlica

Opis vaje:

Otroci stojijo v krogu ter se držijo za roke. Eden izmed otrok je v krogu in pometa. Krog okoli otroka se stalno premika in otrok v sredini se mora temu prilagajati. Medtem recitirajo pesmico:

TA-TA-TO,
TA-TA-TO,
KAJ JE TO?
KAJ JE TO?

TA-TA-TO,
TA-TA-TO,
KDO JE TO?
KDO JE TO?

TETA META TOPOTA,
DA ŠE METLA JE UŠLA.

Po končani pesmici otrok v sredini preda metlo naslednjemu otroku. Vsak otrok mora enkrat pometati v sredini.

Ustnici sta razmaknjeni in zobje tudi. Konica jezika je na dlesni zgornjih zob in tvori tam zaporo. Glasilki sta razmaknjeni. Pritisk izdišnega zraka je močan, toda manjši kot pri glasu P. Glas T nastane, kadar zgoščen zrak za zaporo le-to podre (Fajfar, 1996).

10. vaja

DIN-DON – GLAS D (zobni zapornik)

Cilj: ogrevanje celega telesa, razvijanje koordinacije gibanja celega telesa, usklajevanje gibanja z izgovorjavo glasov, utrjevanje glasu D.

Uvrstitev v vadbeno enoto: uvodni del (ogrevanje).

Športni pripomočki, igrala: /

Pomagala: /

Opis vaje:

Otroci na mestu z iztegnjenimi nogami prestopajo z ene noge na drugo ter istočasno izgovarjajo DIN-DON. Tempo prestopanja se mora povečevati do maksimalne hitrosti vsakega posameznika, pri tem pa mora biti izgovorjava glasov še vedno pravilna.

Glas D izgovarjamo podobno kot glas T. Ustnici sta razmaknjeni in zobje tudi. Jezična konica pritiska na dlesni zgornjih zob, vendar ne tako močno kot pri glasu T. Glasilki nihata in proizvajata zvok (Fajfar, 1996).

11. vaja

KOKLJA – GLAS K (mehkonebni zapornik)

Cilj: razvijanje koordinacije celega telesa, zavedanje prostora, razvijanje orientacije v prostoru, razvijanje ravnotežja, spoznavanje različnih načinov hoje, utrjevanje glasu K.

Uvrstitev v vadbeno enoto: glavni del.

Športni pripomočki, igrala: /

Pomagala: /

Opis vaje:

Otroci med počasnim prepevanjem pesmice hodijo po petah prosto po prostoru.

KOKLJA PO PETKAH ŠTORKLJA:

KLJA, KLJA, KLJA.

O-O-O-O-O- KDO JE TO?

KLJO, KLJO, KLJO,
LE KAJ BO TO? LE KAJ BO TO?
KLJO, KLJO, KLJO,
JE KLJUNČEK SI NABRUSILA,
KORUZO VSO POHRUSTALA.

Glas K izgovorimo tako, da se usta odprejo. Konica jezika se pomakne na spodnje sekalce. Zadnji del jezika se dvigne in z mehkim nebom tvori zaporo zračnemu toku. Mehko nebo se dvigne. V trenutku artikulacije se zadnji del jezika hitro spusti (izdišni zrak podre zaporo) in nastane glas K. Glasilki mirujeta (Fajfar, 1996).

12. vaja

GOS IN GRLICA – GLAS G (mehkonebni zapornik)

Cilj: sproščeno izvajanje teka, razvijanje koordinacije gibanja celega telesa, orientacija v prostoru, zavedanje prostora, razvijanje sodelovanja v paru, seznanjanje z različnimi velikostmi žog, spodbujanje tekmovalnosti, utrjevanje glasu G.

Uvrstitev v vadbeno enoto: glavni del.

Športni pripomočki, igrala: obroči in žoge različnih velikosti.

Pomagala: /

Opis vaje:

Otroci so v parih. Eden ima vlogo »gosi«, ki se oglašča GA-GA-GA, drugi pa vlogo »grlice«, ki se oglašča GU-GU-GU. Obroči in žoge so razporejeni prosto po prostoru. Na znak vzgojiteljice gosi čim hitreje pobirajo obroče in jih nosijo k svoji grlici, ki jih skrbno varuje. Nabirati morajo čim več obročev, a h grlici lahko nesejo samo enega naenkrat. Ko ni več obročev, so na vrsti grlice, ki morajo z nogami potiskati žogo do svoje gosi. Prav tako le po eno. Zmaga par, ki ima največ žog in obročev. Pri pobiranju obročev in žog se morajo neprestano oglašati GA-GA-GA ter GU-GU-GU.

Glas G izgovarjamo podobno kot glas K. Usta so zmerno odprta. Mehko nebo je dvignjeno. Konica jezika je nekoliko pomaknjena na spodnje sekalce. Zadnji del jezika tvori zaporo med trdim in mehkim nebom. V trenutku artikulacije se zadnji del jezika hitro spusti (izdišni zrak podre zaporo) in pomakne nekoliko naprej. Glasilki nihata (Fajfar, 1996).

13. vaja

MAMI-MIMI – GLAS M (nosnik)

Cilj: sproščeno izvajanje teka, razvijanje koordinacije gibanja celega telesa, orientacija v prostoru, zavedanje prostora, spodbujanje pozornosti, utrjevanje glasu M.

Uvrstitev v vadbeno enoto: glavni del.

Športni pripomočki, igrala: /

Pomagala:

Opis vaje:

Otroci se postavijo v čim širši krog. Prvi otrok izgovori besedo MAMI in teče do drugega otroka v krogu, ki mora izgovoriti besedo MIMI in teči do naslednjega, poljubno izbranega otroka v krogu. Slednji izgovori besedo MAMI. Če kdo zgreši zaporedje MAMI-MIMI, izpade iz kroga.

Glas M izrekamo na enak način kakor P in B, le da pri nosniku usmerimo izdišni zrak zadaj skozi nos. Ustnici sta stisnjeni, vendar ne tako močno kot pri P. Jezik leži v nevtralni legi. Mehko nebo visi in prepušča zračni tok skozi nos. Glasilki nihata (Fajfar, 1996).

14. vaja

NINA-NANA – GLAS N (nosnik)

Cilj: sproščanje, razvijanje koordinacije gibanja celega telesa, razvijanje občutka za sodelovanje v paru, utrjevanje glasu N.

Uvrstitev v vadbeno enoto: sklepni del.

Športni pripomočki, igrala: univerzalne blazine.

Pomagala: /

Opis vaje:

Otroci sedijo na blazinah v parih, obrnjeni drug proti drugemu, in se držijo za roke. Zibajo se v svojem ritmu naprej - nazaj in prepevajo:

NINA-NANA, NINA-NANA
NAŠA NINA JE ZASPANA.
NINA-NANA, NINA-NANA,
NAŠA NINA JE ZASPANA.
NINA-NANA, NINA-NANA,
NAŠA NINA JE ZASPALA.

Ob koncu pesmi se par spusti in se iz sedečega položaja uleže na blazino.

Zibanje je ritem, ki ga otrok občuti že v materinem trebuhu in ga najbolj pomirja. Otroci pri zibanju umirijo ritem dihanja, pozabijo na zunanje vplive in notranje težave.

Glas N izrekamo podobno kakor T in D, le da pri nosniku usmerimo izdišni zrak skozi nos. Ustnici in zobje so razmaknjeni. Konica jezika je na dlesni zgornjih zob nekoliko višje kot pri T in ima slabšo zaporo. Mehko nebo je spuščeno in pušča zračni tok skozi nos. Glasilki nihata (Fajfar, 1996).

15. vaja

GROF IN GROFICA – GLAS F (zobni pripornik)

Cilj: razvijanje koordinacije gibanja celega telesa, razvijanje odzivnosti, spodbujanje otrokove tekmovalnosti in ustvarjalnosti, utrjevanje glasu F.

Uvrstitev v vadbeno enoto: glavni del.

Športni pripomočki, igrala: /

Pomagala: stoli, frulica.

Opis vaje:

V prostoru so v dve vrsti postavljeni stoli, ki predstavljajo kočijo. Na levi strani je mesto za dečke, na desni za deklice. Vedno sta v prostoru dva stola manj od števila otrok. Otroci se sprehajajo prosto po prostoru stran od stolov. Vzgojiteljica prepeva izštevanko. Na njen znak se »grofi« in »grofice« čim hitreje usedejo na stole. Kdor ostane brez stola, stopi pred kočijo in zaigra na frulico. Sledi ustvarjalni ples vseh.

Izštevanka se glasi:

BUF, CUF, COF,

TA FANT POSTAL BO GROF.

BUF, CUF, COF,

ENA, DVA, TRI,

GROFICA PA SI TI!

FIJU-FIJU-FI,

KDO, KDO ŠE NE SEDI?

Pri izreki glasu F se spodnja ustnica dotika zgornjih sekalcev in pokriva spodnje zobe. Jezik je v nevtralni legi. Mehko nebo je dvignjeno. Glasilki mirujeta. Pritisk izdišnega zraka je zelo močan. Zrak prehaja skozi odprtino med spodnjo ustnico in zgornjimi sekalci (Fajfar, 1996).

16. vaja

VETER – GLAS V (zobni pripornik)

Cilj: sproščeno izvajanje hoje, razvijanje koordinacije gibanja celega telesa, razvijanje sodelovanja v parih, utrjevanje glasu V.

Uvrstitev v vadbeno enoto: uvodni del (ogrevanje).

Športni pripomočki, igrala: /

Pomagala: /

Opis vaje:

Otroci so v parih. Eden ima vlogo drevesa, drugi vlogo vetra. Otrok v vlogi vetra kroži okoli drevesa in zavija kot veter: VVVVVVVVVV, VVVVVVVVVV. Intenzivneje kot to dela, bolj se drevo prepogiba. Otrok v vlogi drevesa s stopali čvrsto stoji na tleh in niha s telesom sem ter tja, se prepogiba, maha ter otresa z rokami. Na znak vzgojiteljice zamenjata vlogo.

Lega govoril pri izreki glasu V je skoraj enaka kot pri glasu F. Spodnja ustnica se dotika zgornjih sekalcev (dotik je rahlejši) in pokriva spodnje zobe. Jezik je v nevtralni

legi. Mehko nebo je dvignjeno. Glasilki nihata. Pritisk izdišnega zraka je slabši kakor pri glasu F (Fajfar, 1996).

17. vaja

PIKAPOLONICE – GLAS S (jezično-zobni pripornik)

Cilj: sproščeno izvajanje hoje in rahlega teka, razvijanje koordinacije rok in nog, razvijanje orientacije v prostoru, zavedanje prostora, utrjevanje glasu S, ozaveščanje sikajočega elementa izreke in napetosti govoril.

Uvrstitev v vadbeno enoto: glavni del.

Športni pripomočki, igrala: trakovi.

Pomagala: /

Opis vaje:

Otroci so razporejeni prosto po prostoru, v rokah držijo trakove. Vzgojiteljica poje pesmico in otroci ji pomagajo:

TIHO, TIHO, PO PRSTIH HODI PIKA POKA:

PSST-PSST, PSST-PSST, PSST-PSST.

HITRO SUKA SE IN PLEŠE:

SK-SK, SK-SK, SK-SK.

PIKA POKA, POKA PIKA,

VESELJE NAM PRINESE!

SSSS...

Pri izgovarjanju sledečih glasov so otroci tudi gibalno aktivni:

- PSST-PSST-PSST – otroci nežno hodijo po prstih z rokami pokrčenimi pred telesom.
- SK-SK-SK – otroci tekajo in se vrtijo po prostoru ter sukajo roke s trakovi kot pikapolonica, ki odpira krila.
- SSSS – otroci ob vzročenju s trakovi v rokah globoko vdihnejo ter sočasno ob priročenju močno izdihnejo z izgovorjavo glasu SSSS.

18. vaja

SMUČARJI – GLAS S (jezično-zobni pripornik)

Cilj: razvijanje koordinacije celega telesa, razvijanje ravnotežja, razvijanje moči iztegovalk nog, zavedanje prostora, spodbujanje tekmovalnosti, razvijanje občutka za sodelovanje v skupini (paru), utrjevanje glasu S, ozaveščanje sikajočega elementa izreke in napetosti govoril.

Uvrstitev v vadbeno enoto: glavni del.

Športni pripomočki, igrala: /

Pomagala: /

Opis vaje:

Otroci so v parih, držijo se z obema rokama ter se na znak vzgojiteljice pričnejo sukati s sonožnimi poskoki na mestu v isto smer, kot bi oponašali smučarja pri smučanju slaloma. Medtem ko se sukajo levo in desno, izgovarjajo SK, SK, SK ... Zmaga par, ki najdlje izvaja oponašanje smučanja.

Glas S izgovorimo tako, da ustnici raztegnemo v špranjo. Spodnji zobje so potegnjeni nekoliko za zgornje. Konica jezika je oprta na spodnje sekalce oziroma na dlesen. Prednji del jezika je dvignjen in oblikuje z dlesnijo zgornjih sekalcev priporo z žlebičkom v sredi, ki usmerja izdišni zrak k spodnjim sekalcem. Glasilki mirujeta. Pritisk izdišnega zraka je zelo močan. Zračni tok se pomika po žlebičku jezika do medzobne pripore in se drgne ob njo ter povzroča sikanje (Fajfar, 1996).

19. vaja

ČEBELICE – GLAS Z (jezično-zobni pripornik)

Cilj: ogrevanje, sproščeno izvajanje teka in hoje, zavedanje prostora, razvijanje orientacije v prostoru, spodbujanje ustvarjalnosti ter samozavesti, utrjevanje glasu Z.

Uvrstitev v vadbeno enoto: uvodni del.

Športni pripomočki, igrala: /

Pomagala: /

Opis vaje:

Otroci se v sklopu ogrevanja ob glasovih prosto gibljejo po prostoru. Spodbujamo jih k čimbolj samostojnemu in ustvarjalnemu izražanju. Ob petju BZZZZZZZZZZ s krožnimi gibi rok po zraku rišejo kroge, vijuge in zanke.

Med gibanjem po prostoru prepevajo pesmico:

ČEBELA BRENČI: BZZZ, BZZZ, BZZZ,
EN KROG OKOLI IN NAOKOLI,
BZZZZZZ, BZZZZZZ, BZZZZZZZZZZ ...,
S CVETA NA CVET,
BRENČI, LETI CELI DAN,
BZZZZZZ, BZZZZZZ, BZZZZZZZZZZ ...,
ZDAJ JURČEK Z MEDOM JE POSLADKAN.

Lega govoril (ustnic, spodnje čeljusti in mehkega neba) je enaka pri izreki glasu S in Z. Prednji del je nekoliko bolj dvignjen. Nastane ožja pripora. Glasilki nihata (Fajfar, 1996).

20. vaja

PREVELIKI ŠKORNJI – GLAS Š (jezično-nebni pripornik)

Cilj: razvijanje koordinacije celega telesa, zavedanje prostora, razvijanje orientacije v prostoru, spoznavanje različnih načinov hoje, razvijanje občutka za sodelovanje v skupini, seznanjanje z ritmom, utrjevanje glasu Š.

Uvrstitev v vadbeno enoto: glavni del.

Športni pripomočki, igrala: /

Pomagala: /

Opis vaje:

Otroci v ritmu izštevanke hodijo v krogu, kot da bi imeli obute prevelike škornje: v koraku in z nagibom v predklon izrekajo ŠLOP-ŠLOP-ŠLOP in pri tem z ustnicami napravijo obliko šobe. Eden izmed otrok je žabica, ki sredi kroga pomaga pihati: LŠŠŠŠŠ. V drugi kitici hodijo proti sredini kroga, kjer čepi žabica ter zacopotajo z nogami: ŠKLOP-ŠKLOP-ŠKLOP. Žabica se vsakič zamenja. Govorijo izštevanko:

ŠPELA ŠKORNJE JE OBULA:

ŠLOP-ŠLOP-ŠLOP, ŠLOP-ŠLOP-ŠLOP.

ŠLA V LUŽO IN ŠKROPILA:

ŠKLOP-ŠKLOP-ŠKLOP, ŠKLOP-ŠKLOP-ŠKLOP.

PA SE MAMA JE UJEZILA,

VEN IZ LUŽE JO PODILA:

ENA, DVA, TRI,

TAKOJ IZ LUŽE ŠPELA TI!

VSI JO NAPODIMO: LŠŠŠŠŠŠU, LŠŠŠU!

BOŠ ŽE ŠLA ALI NE?

Glas Š izgovorimo tako, da ustnici izbočimo v šobo. Razdalja med zgornjimi in spodnjimi zobmi je majhna. Prednji del jezika je dvignjen skoraj do dlesni. V sredini jezika se izoblikuje ploščat žleb. Pritisk izdišnega zraka je močan. Zračni tok se pomika po žlebu jezika mimo pripre med jezikom in trdim nebom, med jezikom in sekalci, med sekalci in ustnicama. Mehko nebo je dvignjeno. Glasilki mirujeta (Fajfar, 1996).

21. vaja

ŽABICE – GLAS Ž (jezično-nebni pripornik)

Cilj: razvijanje koordinacije gibanja celega telesa, razvijanje ravnotežja, moči iztegovalk nog, zavedanje prostora, razvijanje spretnosti z žogo, razvijanje orientacije v prostoru, razvijanje občutka za sodelovanje v paru, spodbujanje tekmovalnosti, utrjevanje glasu Ž.

Uvrstitev v vadbeno enoto: glavni del.

Športni pripomočki, igrala: žoga, stožci.

Pomagala: /

Opis vaje:

Otroci so razdeljeni v enakovredne skupine. Na znak vzgojiteljice prvi otrok posamezne skupine s sonožnimi poskoki in žogo v rokah posnema gibanje žabice ter istočasno izgovarja: DŽUM, DŽUM, DŽUM ... Sonožno poskakuje do stožca in nazaj. Na koncu žogo preda naslednjemu v skupini. Zmaga skupina, ki najhitreje zaključi štafeto.

Vzgojiteljica jim prepeva pesmico:

ŽIGA SE JE ŽOGAL,
ŽOGA DŽŽŽUM V LUŽO PADLA.

VEN IZ LUŽE ŽABA JE SKOČILA:
DŽUM-DŽUM-DŽUM,
DŽUM-DŽUM-DŽUM,

ŽIGA ŽABO JE LOVIL,
DŽUM-DŽUM-DŽUM,
SVOJO ŽOGO MOKRO
PA KAR V LUŽI JE PUSTIL.

Lega govoril (ustnic, zob, mehkega neba) je enaka pri izreki glasov Ž in Š. Jezik je malo bolj dvignjen, da se oblikuje ožja pripora. Pritisk izdišnega zraka se zmanjša, ker glasilki nihata (Fajfar, 1996).

22. vaja

HOPLA, ŽOGA JE MOJA – GLAS H (jezično-nebni pripornik)

Cilj: spoznavanje žog različnih velikosti, barv in materialov, razvijanje občutka za sodelovanje v skupini (paru), razvijanje preciznosti, spoznavanje moči odboja žog, izboljšanje izpiha in tehnike pravilnega dihanja, utrjevanje glasu H.

Uvrstitev v vadbeno enoto: glavni del.

Športni pripomočki, igrala: žoge različnih velikosti, barv in materialov.

Pomagala: /

Opis vaje:

Otroci stojijo v parih, primerno oddaljeni drug od drugega. Otrok, ki mirno drži žogo v rokah, globoko vdihne skozi nos. Ko žogo odrine od telesa v tla, močno izpihne: HOP. Žoga poskakuje do drugega otroka, ki stori isto. V prostoru je veliko žog različnih velikosti, barv in materialov in le-te si otroci med sabo na znak vzgojiteljice izmenjajo. Kasneje lahko poskusijo z metom žoge drugemu otroku v roke.

Vzgojiteljica istočasno poje sledečo pesmico:

HOP-HOP, ŽOGA JE MOJA,
HOP-HOP, ŽOGA JE TVOJA.
HOP-HOP, HOP-HOP, ŽOGO MENI,
HOP-HOP, HOP-HOP, ŽOGO TEBI.

MIDVA IMAVA ŽOGO,
HOPLA, HOPLA, HOP,
HOPLA, HOPLA, HOP.
ZDAJ TI, ZDAJ JAZ,
HOP, HOPLA, HOP,
HOP, HOPLA, HOP.

Glas H izgovorimo tako, da sta ustnici razmaknjeni. Jezik je pomaknjen nazaj. Hrbet jezika je vzbočen in dela priporo na nebu (mehkem ali trdem). Na sredi jezika se izoblikuje ploščat in plitev žleb. Mehko nebo je dvignjeno. Glasilki mirujeta. Zračni tok prehaja skozi priporo in povzroča šum (Fajfar, 1996).

23. vaja

METULJ – GLAS J (jezično-nebni pripornik)

Cilj: razvijanje koordinacije gibanja celega telesa, sproščanje, spodbujanje otrokove ustvarjalnosti, razvijanje občutka za sodelovanje, utrjevanje glasu J.

Uvrstitev v vadbeno enoto: sklepni del.

Športni pripomočki, igrala: /

Pomagala: /

Opis vaje:

Otroci se ob nežni glasbeni spremljavi prosto gibljejo po prostoru, prepustijo se umirjenemu plesnemu ustvarjanju na temo pesmice, ki jim jo prepeva vzgojiteljica:

METULJA SEM LOVILA,
IMEL JE LEPA KRILA,
SO V SONCU SE SVETILA.

ŠE EN METULJ JE PRILETEL,
IN METULJA STA PLESALA,
V SONCU KRILA SO SIJALA,
POD LISTE STA SE SKRILA,
IN TAM SE POLJUBILA.

Tudi otroci izgovarjajo pesem ter pesmico spremljajo z gibi. Na besedo PLESALA poiščejo partnerja, s katerim skupaj zapešeta. Na koncu odpihnejo poljubček z roke.

Pri izreki glasu J so govorila podobno oblikovana kot pri izgovoru glasu H in vokala I. Hrbet jezika je vzbočen in dela priporo na trdem nebu. Ta pripora je ožja kot pri I. Glasilki nihata (Fajfar, 1996).

24. vaja

MUCA – GLAS C (zlit glas – afrikata)

Cilj: izboljševanje reakcijskega časa, razvijanje hitrosti, razvijanje tekmovalnosti, zavedanje prostora, utrjevanje glasu C.

Uvrstitev v vadbeno enoto: glavni del.

Športni pripomočki, igrala: obroč.

Pomagala: copati

Opis vaje:

Otroci sedijo s hrbtom obrnjeni stran od otroka, ki ga vzgojiteljica določi za »muco copatarico«. Vsak ima za hrbtom svoj copat. Otroci recitirajo pesmico:

MUCA MACA, MUCA MACA:

TS...TS...TS...TS...TS...

VZELA JE COPATE:

CK...CK...CK...CK...

POTEM PA:

COP-CIP, COP-CIP, CAP-CIP, CAP-CIP,

V COPATIH COPOTA, MUCA COPATARICA.

Otrok, ki je določen za »muco copatarico«, enemu izmed otrok vzame copato ter jo poskuša čim hitreje odložiti v obroč, ki je položen na drugi strani prostora in je viden tudi ostalim otrokom. Otrok, kateremu je »muca copatarica« vzela copato, poskuša čim prej priti do obroča, vzeti copato in se vrniti na svoje mesto, in to pred »muco copatarico«. Če mu uspe, ostane na svojem mestu, sicer prevzame vlogo »muce copatarice«.

Glas C izgovorimo tako, da sta ustnici razmaknjeni kot pri S. Spodnji sekalci so pomaknjeni pod zgornje. Jezik se v prvi fazi izgovora s ploščico dotika dlesni zgornjih zob. Po sredini jezika je žleb. Izdišni zrak je za zaporo in jo podre. Konica jezika zdrkne do dlesni spodnjih zob. Prednji del jezika tvori priporo z dlesnijo zgornjih zob. Zračni tok se podrgne ob priporo in nastane glas C. Mehko nebo je dvignjeno. Glasilki mirujeta (Fajfar, 1996).

25. vaja

CIPKA-ČOPKA – GLAS Č (zlit glas – afrikata)

Cilj: sproščeno izvajanje hoje in teka, razvijanje koordinacije gibanja celega telesa, razvijanje statične moči nog, razvijanje sodelovanja v skupini, utrjevanje glasu Č.

Uvrstitev v vadbeno enoto: glavni del.

Športni pripomočki, igrala: žoga.

Pomagala: /

Opis vaje:

Otroci se izštevanko igrajo v krogu. Čepijo, kot bi bili stisnjeni v jajcu, en otrok pa je koklja, ki čepi v sredini in vali. Sedeti mora na žogi in se vrteti na njej, dokler se vsi piščanci na izvalijo. Vzgojiteljica pred izštevanko določi vrstni red valjenja piščancev. Tisti, ki je na vrsti, da se izvali, potrka od znotraj po svoji nevidni lupini: CIP-CIP-CIP, ČUP-ČUP-ČUP, poskoči in vsi hkrati rečejo: POČ! IN ŠE EN MLADIČ GRE PROČ. Mladič se prosto in radovedno sprehaja po prostoru. Vsak otrok je enkrat koklja. Izštevanko jim pomaga prepevati vzgojiteljica:

CIPKA ČOPKA NA JAJCIH ČEPI,
CENE SE ČUDI, PIŠČANCEV ŠE NI.
CIP-CIP-CIP, ČUP-ČUP-ČUP.
JAJCE POČI, PIŠČE SKOČI:
POČ!
TI GREŠ PROČ!

Glas Č izgovarjamo tako, da ustnici izbočimo v šobo. Razdalja med spodnjimi in zgornjimi zobmi je majhna. Ploščica jezika se dotika neba za dlesnijo. Izdišni zrak podre zaporo za dlesnijo. Konica jezika se pomakne navzdol. Nastane pripora med prednjim delom jezika in trdim nebom. Zračni tok se podrgne ob priporo in nastane glas Š. Mehko nebo je dvignjeno. Glasilki mirujeta (Fajfar, 1996).

26. vaja

KOLO – GLAS L (lateralni glas – likvid)

Cilj: razvijanje koordinacije gibanja celega telesa, ogrevanje telesa, zavedanje lastnega telesa, razvijanje moči trebušnih mišic, utrjevanje glasu L.

Uvrstitev v vadbeno enoto: uvodni del (ogrevanje).

Športni pripomočki, igrala: /

Pomagala: /

Opis vaje:

Otroci sede z nogami v zraku, oponašajo vožnjo kolesa ter prepevajo:

LA-LI-LA-LEI-LA-LO,
TO JE MOJE KOLO.

Pri tem so sproščeni, zato se jim pri glasu L jezik lažje dotakne neba v ustih.

Glas L izgovarjamo s srednje razmaknjenima ustnicama. Čeljustni kot je velik. Razširjena konica jezika se dotika prednjega dela trdega neba in tvori zaporo. Izdišni zrak prehaja ob straneh jezika in zgornjih končnikov, in ko se podrgne ob priporo, nastane glas L (Fajfar, 1996).

27. vaja

HITRO NA TRAMVAJ – GLAS R (lateralni glas – likvid)

Cilj: sproščeno izvajanje hoje oziroma cepetanja, razvijanje koordinacije gibanja celega telesa, razvijanje odzivnosti, spodbujanje tekmovalnosti, zavedanje prostora, razvijanje orientacije v prostoru, utrjevanje glasu R.

Uvrstitev v vadbeno enoto: glavni del.

Športni pripomočki, igrala: /

Pomagala: stoli.

Opis vaje:

Otroci hodijo prosto po prostoru ter cepetajo: TDD-TDD-TDD-TDD-TDD-TDD TRAMVAJ. Na drugi strani prostora so postavljeni stoli, vsakokrat za enega otroka zmanjka stol. Ko vzgojiteljica izgovori HITRO NA TRAMVAJ, poskušajo vsi čim hitreje priti do stola in se nanj usesti. Otrok, ki ostane brez stola, izpade iz igre.

Ustnici sta srednje razmaknjeni. Oddaljenost zgornjih in spodnjih zob je velika. Jezik se oblikuje v žličko, obrnjeno proti nebu. Sprednji del jezika, ki je pripravljen za nihanje, se s ploščico dotika dlesni zgornjih zob. Izdišni zrak se zgosti za ploščico in odpre zaporo do pripore, skozi katero švigne zrak. Zapora in pripora se izmenjujeta zaradi elastičnosti sprednjega dela jezika. Tresenje jezične konice povzroča zvok, značilen za glas R. Mehko nebo je dvignjeno. Glasilki nihata (Fajfar, 1996).

7. SKLEP

Z opisanimi gibalno-glasovnimi dejavnostmi lahko vzgojitelj oziroma učitelj v predšolskem obdobju popestri gibalne trenutke otrok ter istočasno vpliva na gibalni in govorni razvoj otrok. Otrok si na ta način lahko ustvari dobre temelje za prihodnost, tako na gibalnem kot govornem področju.

Vzgojitelj oziroma učitelj lahko opisane igre in dejavnosti s svojim znanjem in ustvarjalnostjo prireja ter jih predstavlja na čim zanimivejši način, da pritegne otroke. S svojo iznajdljivostjo opisane igre oziroma vaje izvaja v različnih prostorih, vendar morajo biti primerni za kvalitetno izvedbo posamezne gibalne dejavnosti (igralnica, zunanje igrišče, športna igralnica, travnik, peskovnik ipd.). Le tako bo vadba za otroke privlačna ter hkrati učinkovita.

Dejavnosti otrok morajo biti prilagojene njihovim sposobnostim, zmožnostim ter stopnji znanja. Vzgojitelj oziroma učitelj mora vedno poznati cilje govornega ter gibalnega področja pri posamezni dejavnosti. V diplomskem delu smo navedli cilje obeh področij pa tudi skupna izhodišča, ki predstavljajo rdečo nit našega medpodročnega povezovanja.

Otrok skozi različne gibalne dejavnosti in igre vedno bolj spoznava samega sebe, prične se zavedati samega sebe v gibanju. Zavedanje samega sebe je ključnega pomena pri natančni izgovorjavi posameznih glasov ter za fonološko razlikovanje glasov. Zaradi tega smo se odločili za možnost medpodročnega povezovanja gibalnega ter jezikovnega, tj. govornega področja.

Diplomsko delo je namenjeno vsem strokovnim kadrom, ki se ukvarjajo s predšolskimi otroki. Zaželeno je sodelovanje z logopedinjo, ki s strokovnim znanjem na področju govora otrok veliko pripomore k še bolj kakovostnemu pristopu do otrok. Gibalne dejavnosti in igre so namenjene tudi staršem, saj so ponavadi oni tisti, ki so največ z otroki in jim predstavljajo zgled. Otroke morajo spodbujati k gibanju, ki ga lahko popestrijo z glasovnimi spodbudami. S svojim zgledom morajo nenehno zadovoljevati in krepiti otrokovo potrebo po gibanju ter vplivati na oblikovanje otrokove osebnosti in njegovih vrednot. Otrok na ta način že zgodaj sprejme šport kot vrednoto, kar je pomembno za otrokovo nadaljnjo športno dejavnost.

Gibalne dejavnosti morajo biti zasnovane tako, da otroci z njimi pozitivno izražajo svoja notranja doživetja in se popolnoma prepustijo lastnemu toku ustvarjalnosti, ki je pozitivno naravnan.

Z opisanimi gibalnimi dejavnostmi in igrami vzgojitelj oziroma učitelj povezuje dve različni področji ter tako še bolj vpliva na celostni razvoj otroka, ki je eden temeljnih načel Kurikuluma in h kateremu naj bi bil usmerjen vsak pedagoški proces.

Čim večja prepletenost različnih področij otrokom omogoča celostni razvoj, postavitev primernih temeljev za osnovno in srednjo šolo ter za samo življenje nasploh. Mislimo, da je prav športna vzgoja področje, s katerim se lahko prepletajo vsa druga področja, saj otroci skozi gibalne dejavnosti bolje in lažje sprejemajo informacije z drugih področij predšolske vzgoje. Zato pa so potrebni strokovno znanje ter izkušnje vzgojitelja, ki bo znal otroke tako motivirati, da bodo absorbirali čim več znanja s področij, ki se med seboj prepletajo.

Naloga vsakega dobrega vzgojitelja oziroma učitelja je zagotavljanje čim boljših pogojev za izvajanje gibalnih dejavnosti ter prilagajanje le-teh danim razmeram, starosti in znanju otrok, saj bodo otroci le na tak način začutili šport kot vrednoto, ki jih bo spremljala v nadaljnjem življenju. Potrebno jih je le dovolj zgodaj pravilno usmeriti in jim biti zgled.

8. LITERATURA

Bežek, M. (2006). *Pomen sodelovanja pri odkrivanju, prepoznavanju in obravnavi otrok z govornimi težavami v vrtcu*. Diplomsko delo, Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta.

Bizjak Eržen, M., Rupar, T. in Vilfan, M. (2006). »Otroci in mladostniki s specifičnimi učnimi težavami – spodbujanje, podpiranje in učinkovita pomoč«. V M. Kavkler (ur.), *Gibalne delavnice za otroke s sut* (str. 185–187). Ljubljana: Društvo Bravo.

Bucik, K. (2003). Logopedija za vsa življenjska obdobja. V J. Čepeljnik (ur.), *Plesno gibalna terapija pri otrocih z motnjami komunikacije* (str. 209–212). Ljubljana: Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana.

Cemič, A. (1997). *Motorika predšolskega otroka*. Ljubljana: Dr. Mapet.

Čede, N. (2004). *Možnosti povezovanja področij gibanja in jezika v vrtcu*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.

Fajfar, K. (1996). *Pridobivajmo, izgovarjajmo glasove*. Nova Gorica: Založba EDUCA.

Kosec M. in Mramor M. (1991). *Športna vzgoja za predšolske otroke*. Ljubljana: DZS.

Kroflič, B. in Gobec, D. (1995). *Igra, gib, ustvarjanje, učenje*. Novo mesto: Pedagoška obzorja.

Kranjc, S. (1999). *Razvoj govora predšolskih otrok*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Kurikulum za vrtce (1999). Ljubljana: MŠŠ, Urad Republike Slovenije za šolstvo.

Legac, T. in Franza, L. (1999). Ustvarjalnost v logopediji. V A. Bajc (ur.), *Celovita obravnava predšolskih otrok s težavami v govorno-jezikovni komunikaciji* (str. 66–67). Nova Gorica: Center za usposabljanje invalidnih otrok Janka Premrla - Vojka, Vipava.

Lesjak Skrt - Nada, B. (2008). *Glasovi v gibanju in igri; Igrice za razvijanje glasov, ozvenjanje in slušno razlikovanje*. Ljubljana: Društvo Bravo.

Lipnik, J. in Matič, R. (1993). *Metodika govorne vzgoje*. Maribor: Založba Obzorja.

Marjanovič Umek, L. (1990). *Mišljenje in govor predšolskega otroka*. Ljubljana: Založba obzorja.

Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (2001). *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Oddelek za psihologijo Filozofske fakultete.

Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (2001). *Psihologija otroške igre, od rojstva do vstopa v šolo*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Marjanovič Umek, L. in Fekonja Peklaj, U. (2008). *Sodobni vrtec: možnosti za otrokov razvoj in zgodnje učenje*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Paulin, M. (1971). *Gibalno ritmična vzgoja predšolskih in mlajših šolskih otrok*. Ljubljana: Zavod za šolstvo SR Slovenije.

Strel, J. idr. (2002). *Medpredmetne povezave pri športni vzgoji*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Center za stalno strokovno izpopolnjevanje.

Škof, B. (2007). *Šport po meri otrok in mladostnikov*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.

Videmšek, M. in Visinski, M. (2001). *Športne dejavnosti predšolskih otrok*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.

Videmšek, M., Kovač, M., Kroflič, R., Marjanovič Umek, L., Kranjc, S., Saksida, I. idr. (2001). *Otrok v vrtcu: priročnik h Kurikulu za vrtce*. Maribor: Založba obzorij.

Videmšek, M. in Jovan, N. (2002). *Čarobni svet igral in športnih pripomočkov*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, Inštitut za šport.

Videmšek, M., Berdajs, P. in Karpljuk, D. (2003). *Mali športnik; Gibalne dejavnosti otrok do tretjega leta starosti v okviru družine*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, Inštitut za šport.

Videmšek, M., Drašler, A. in Pišot, R. (2003). *Gibalna igra kot sredstvo za seznanjanje s tujim jezikom v zgodnjem otroškem obdobju*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, Inštitut za šport.

Videmšek, M. in Šajna, M. (2004). *Elementarne igre, značilne za druga kulturna okolja*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.

Videmšek, M. in Pišot, R. (2007). *Šport za najmlajše*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, Inštitut za šport.

Vidovič, I., Srebot, I., Cerar, M. in Markun Puhar, M. (2003). *Hopla, ena, dva, tri zame! Gibanje in športna vzgoja za specialne pedagoge, ki poučujejo otroke in mladostnike z zmerno, s težjo in težko motnjo v duševnem razvoju*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Zirnstein, N. (2008). *Možnosti povezovanja športnih in glasbenih vsebin v vrtcu*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.